

Kuzey Kıbrıs'ta Yolsuzluk Algısı: 2020 Raporu

Ömer Gökçekuş & Sertaç Sonan

Temmuz 2021

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

Friedrich-Ebert-Stiftung (Vakfı)
20, Stasandrou, Apt. 401
CY 1060 Nicosia
Tel. +357 22377336

office@fescyprus.org
www.fescyprus.org

© Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), 2021. Tüm hakları saklıdır.
FES'e ait yayınlar FES'in yazılı onayı olmadan ticari amaçla
kullanılamaz.

Bu yayında ifade edilen görüşler Friedrich-Ebert-Stiftung ya da
yazarların çalıştıkları kurumların görüşlerini yansıtmak zorunda
değildir.

Yazarlar: Ömer Gökçekuş & Sertaç Sonan
Sayfa düzeni: Sosyaliz Digital
Kapak tasarımı: Ömer Tatlısu

Baskı: Söylem Matbaa
Organize Sanayi Bölgesi, Lefkoşa

İçindekiler

Şekiller	4
Tablolar	5
Önsöz	7
Yönetici Özeti	10
Bölüm 1: Giriş	15
Bölüm 2: Yolsuzluk Hakkında	20
Bölüm 3: Uluslararası Şeffaflık Örgütü - Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI) ve Bileşenleri	24
Bölüm 4: İş İnsanlarıyla Yapılan Anketin Detaylı Sonuçları	32
Bölüm 5: Sonuç ve Öneriler	44
Ek: Anket Formu	51
Seçilmiş Kaynaklar	54

Şekiller

Şekil 1: KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk	33
Şekil 2: Yolsuzluk var mı, ciddi bir sorun mu ve geçen yıla göre arttı mı?	34
Şekil 3: Rüşvetle en fazla hangi durumlarda karşılaşılıyor?	36
Şekil 4: Yetkililer kamu kaynaklarını istismar ediyor mu? Kimler yolsuzluğa karışıyor?	37
Şekil 5: Yolsuzluğu engelleyici yasal altyapı ve kurumlar mevcut mu?	39
Şekil 6: Yasal prosedürler ve bağımsız kurumlar yolsuzluğu önlemede etkili mi?	40
Şekil 7: Kurumların yolsuzluğu önlemede etkinliği?	41
Şekil 8: Yolsuzlukla mücadelede hükümet ne kadar başarılı?	42
Şekil 9: Siyasal yolsuzluk	44
Şekil 10: Hiç siyasi atama ve mali denetime tabi olmayan fon olmasa skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?	48
Şekil 11: Mal bildirimini şeffaf hale getirilirse ve bilgiye erişimle ilgili kurallar tam olarak uygulanırsa skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?	49

Tablolar

Tablo 1: KKTC-WEF 2020 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler	25
Tablo 2: 2020 KKTC yolsuzluk algı skorlarının seçilmiş ülkelerin skorlarıyla mukayesesi	26
Tablo 3: KKTC-EIU 2020 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler	27
Tablo 4: KKTC-Bertelsmann SGI 2020 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler	28
Tablo 5: KKTC TI-CPI 2020 ve bileşenleri	28
Tablo 6: KKTC'nin TI-CPI sıralamasındaki yeri	30
Tablo 7: TI-CPI 2020 sıralamasındaki en iyi ve en kötü 20 ülke	31
Tablo 8: Önerilen dört reformun uygulanması halinde skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?	50

ÖNSÖZ

Değerli okuyucular,

Dünya genelinde, yolsuzlukta yaşanan artış, toplumların refahı ve iyi yönetim için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Kamu kaynaklarının rant olarak dağıtılması ve yıllar içinde oluşan rüşvet verme geleneği dünyadaki birçok ülkede yolsuzlukla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Hükümetlerin, kamu sektörü içerisinde yolsuzluğa karşı hoşgörü gösterme, hatta yolsuzluğa karışma eğilimi, halk arasında hükümetlere, karar vericilere ve genel anlamda siyasete karşı gittikçe artan bir hayal kırıklığına neden olmaktadır. Bu durum, toplumlar ve kamu yararı üzerinde büyük çaplı zararlara yol açmakla kalmayıp, sivil toplum güçlerinin içinde buldukları toplumları daha iyiye götürme çabalarına da ket vurmaktadır.

Kıbrıs Sorununun diğer toplumsal konuları büyük ölçüde gölgede bıraktığı ve bunların gerektiği kadar tartışılmasını engellediği Kıbrıs'ta, demokrasinin güçlendirilmesi ve iyi yönetim ilkelerinin yerleştirilmesine yönelik çabalar her iki toplumun refahı açısından da büyük önem taşımaktadır. Adanın her iki tarafında da yolsuzluk toplumlar için ciddi bir sorundur. Bundan önceki üç raporda da açıkça görüldüğü üzere adanın kuzey kesiminde yolsuzluk algısı daha kötüdür. Kuşkusuz, yolsuzluğun daha az olduğu ve daha iyi idare edilen bir kuzey Kıbrıs burada yaşayanlar için faydalı olacaktır. Fakat bu, aynı zamanda, gelecekte oluşmasını umut ettiğimiz yeniden birleşmiş bir Kıbrıs'ın siyasi, toplumsal ve ekonomik yaşayabilirliğini de artıracaktır.

Friedrich-Ebert- Stiftung tarafından 2018 yılında yayınlanmış olan ve 2017 yılındaki durumu inceleyen ilk yolsuzluk algısı raporu, kuzey Kıbrıs'ta yolsuzlukla mücadele anlamında, önemli bir kilometre taşı olma özelliği taşımaktadır. Gerek bu ilk rapor, gerekse onu takip eden iki rapor medyada geniş yer bulmuş ve yolsuzluk konusunun kamuoyunda tartışılmasına katkı sağlamıştır. Dünyada yolsuzluk üzerine incelemelerde bulunanların en fazla başvurduğu kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından her yıl yayınlanan Yolsuzluk Algı Endeksi'dir. Endeks, Kıbrıs Cumhuriyeti dahil olmak üzere 180 ülkeye ait önemli veriler sunarken, uluslararası olarak tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni* içermemektedir. Friedrich-Ebert-Stiftung olarak bu boşluğu doldurmaya ve bilimsel bulgular sunarak karar vericileri yolsuzlukla mücadele konusunda teşvik etmeye yönelik olan vizyonumuz, 2018 yılında yayınlanan raporu ortaya çıkaran çalışmanın hazırlanmasına yardımcı olmuştu. Raporun yazarları Ömer Gökçekuş ve Sertaç Sonan'ın çıkardığı mükemmel çalışma sayesinde Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki yolsuzluğun aktörleri, mekanizmaları ve özelliklerine dikkat çekilmekle kalınmamış, aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, Türkiye ve Malta gibi ülkelerle karşılaştırılabilir bulgular ortaya konulmuştur. Buna ek olarak, hazırlanan raporlar adanın her iki kesiminde konunun daha kapsamlı bir şekilde tartışılmasına ve Kıbrıs'ta yaşayanların faydasına olacak şekilde yolsuzlukla mücadele edecek reform ve politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Tüm çabalara karşın, zorluklar karşımızda durmaya devam etmektedir: Elinizdeki ve önceki üç raporda da görüldüğü üzere, yolsuzluk ve iyi yönetim zafiyeti kuzeyde ciddi bir sorun teşkil etmektedir. 2017 raporu, kuzeydeki yolsuzluğun her yıl raporlanması bakımından uzun

---

*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) sadece Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti uluslararası toplum tarafından adadaki tek hükümet olarak tanıdığından adanın tamamı Avrupa Birliği üyesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Katılım Anlaşması'nın 10. Protokolü uyarınca, Avrupa Birliği mühtesebatı siyasi bir çözüm bulununcaya kadar adanın kuzeyinde askıya alınmış durumdadır.

sürelî bir girişimin başlangıç noktası olarak ortaya çıkmıştı. Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs olarak 2021 yılında da 2020 içerisinde yolsuzluğun önemli paydaşlar tarafından nasıl algılandığına dair gelişmeleri ele alan çalışmayı yayınlamaktan gurur duyuyoruz. Bu çalışma, oldukça uzun bir yolculuğun dördüncü adımı olarak, kuzeyde daha iyi bir idare ve daha güçlü bir sivil topluma yönelik önemli katkılar sağlayacaktır. Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs, önümüzdeki yıllarda da Sertaç Sonan ve Ömer Gökçekuş'un ortaya koyduğu bu önemli çalışmayı desteklemeye devam edecektir.

Hubert Faustmann

Friedrich-Ebert-Stiftung Kıbrıs Ofisi Direktörü

Yönetici Özeti

Kuzey Kıbrıs'ta Yolsuzluk Algısı başlıklı bu raporun beş temel amacı bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: (1) uluslararası kabul görmüş bir yöntem kullanarak ülkemizdeki yolsuzluk algısını ölçmek; (2) yolsuzlukla mücadele konusunda ülkemizin dünyanın geri kalanına göre hangi noktada olduğunu tespit etmek; (3) bir önceki yıla göre yolsuzluk algısında gerçekleşen değişimi saptamak; (4) genel olarak iş insanlarının yolsuzluk konusundaki nabzını tutmak; ve (5) çalışmanın bulgularından hareketle ülkemizi yolsuzlukla mücadelede daha başarılı bir noktaya taşıyacak kurumsal değişiklik önerilerinde bulunmaktadır.

Özellikle ilk üç amacı gerçekleştirmek adına, bu çalışmanın ilk bölümü, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (Transparency International, TI) her yıl yayınlanan, fakat ülkemizi kapsamayan, Yolsuzluk Algı Endeksi (Corruption Perceptions Index, CPI) metodolojisini temel alarak ülkenin skorunu hesaplanmasına ayrılmıştır. Sonraki bölümde, TI-CPI çalışmalarından farklı olarak, bir skor hesaplamasının ötesine gidilmekte ve iş insanlarının ülkemizdeki yolsuzluk konusundaki algısı derinlemesine incelenmektedir.

Bu doğrultuda, önceki yıllarda olduğu gibi, TI-CPI metodolojisini temel alarak ortaya çıkardığımız ve Kuzey Kıbrıs'a özel sorularla genişlettiğimiz anket, telefonda görüşme yöntemiyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası üyesi firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan 351 katılımcıya uygulandı. Bundan önceki üç çalışmada olduğu gibi iş insanlarıyla

yapılan anketlerin saha çalışması yılın son iki ayında tamamlandı ve Lipa Danışmanlık şirketi tarafından gerçekleştirildi. Örneklemi oluşturan 351 kişinin seçimi, bölgesel, sektörel, çalışan sayısı, şirketin faaliyetinde bulunduğu süre ve benzeri konularda, iş dünyasını temsil edecek şekilde yapıldı. Anket sonuçlarının hem güven düzeyi hem de hata payı %5'tir.

Uzmanların görüşleri de, yine TI-CPI metodolojisinden yararlanarak hazırladığımız 'online' bir anket çerçevesinde, 2021 yılının başında alındı. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, bu anketi, kamu ihaleleri ve genel olarak ülkemizdeki devlet mekanizmasının işleyişine dair geniş deneyime sahip, küçük bir grup, emekli, üst düzey kamu görevlisi cevapladı.

İş insanları ve uzmanların sorularımıza verdiği yanıtlar bir araya getirildiği zaman, ülkemizin TI-CPI 2020 skoru 100 üzerinden 36 olarak hesaplanmıştır. 0-100 ölçeğinde, sıfır yolsuzluğun çok yüksek olduğuna, 100 ise yolsuzluğun hiç bulunmadığına işaret etmektedir. Bu skor 2021 yılının başında Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan 2020 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün altındadır ve bizi 104'üncü sıraya yerleştirmektedir.

Geçtiğimiz seneye kıyaslandığında, ülkemizin skorunda 4 puanlık bir düşüş ve buna bağlı olarak sıralamada 19 basamaklık bir kötüleşme görülmektedir. Bu düşüş, hem uzmanlardan hem de iş insanlarından gelen skorlardaki düşüşten kaynaklanmaktadır. Ülkemizin geçen seneki skoru, komşumuz Türkiye'nin skorunun 1 puan üstündeyken, bu yıl Türkiye'ninkinin 4 puan gerisine düşmüştür. Performansımız, geçen seneye göre 1 puanlık düşüşle 57 skoruna sahip olan güney komşumuzun skorunun da oldukça gerisindedir.

Yukarıda de ifade edilmiş olduğu üzere, rapor, TI-CPI çalışmalarından farklı olarak, bir skor hesaplamasının ötesine gitmekte ve iş insanlarının yolsuzluk konusundaki algısını da derinlemesine incelemektedir. Bu çerçevede iş insanlarına, Uluslararası Şeffaflık Örgü-

tü'nün kullandığı soruların dışında sorular da yöneltilmiş ve bu sorulara verilen yanıtlar raporda detaylarıyla paylaşılmıştır. İş insanlarıyla yapmış olduğumuz anketin sonuçlarını dokuz başlık altında özetlemek mümkündür.

1. Yolsuzluk yaygındır ve ciddi bir sorundur

Ankete katılan iş insanlarının %88'i Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) rüşvet ve yolsuzluk olduğunu düşünmektedir. Dahası, %58'i yolsuzluğun 'çok ciddi bir sorun' olduğu kanaatindedir.

2. Yolsuzluk en fazla kamuya ait taşınmazların kullanılmasında gerçekleşmektedir

Katılımcılara göre 'rüşvet ya da el altından fazladan ödeme yapmanın' en yaygın olduğu üç işlem şu şekilde sıralanmıştır: Katılımcıların %55'i 'kamuya ait arazi ve binaların tahsisi ve kiralanması' işlemlerinde rüşvetin çok yaygın olduğunu düşünmektedir; bunu 'teşvikler' (%46) ve 'kamu ihaleleri ve izinler' (%45) takip etmektedir. Rüşvetin en az olduğu alanlarsa şunlardır: Katılımcıların yarısından fazlası (%53) 'devletten elektrik, su ve telefon gibi hizmetleri alırken' rüşvetin hiç olmadığını söylemiştir. Bunu 'yargı kararlarını etkilemek' (%44) ve 'belediye hizmetleri' (%33) takip etmiştir.

3. Yaklaşık olarak her 10 iş insanından biri son bir yılda fiilen rüşvet vermiştir

Yukarıdaki soruya devam niteliğinde bu yıl ilk kez sorduğumuz 'son bir yıl içerisinde yukarıdaki hizmetlerden herhangi birini almak için ilgili yetkiliye rüşvet ya da hediye vermeniz ya da bir iyilik yapmanız gerekti mi?' sorusuna katılımcıların %12'si 'evet' cevabı vermiştir. 2019 yılında benzer bir soruyu farklı bir çalışma için halka sorduğumuzda 'evet' cevabı verenlerin oranı %7 çıkmıştı.

4. Kamu kaynakları siyasetçiler ve üst düzey memurlar tarafından istismar edilmektedir

Ankete katılanların %57'si kamu kaynaklarının bakanlar/yetkililer

tarafından kişisel ya da partisel amaçlarla ‘çok yaygın’ şekilde kötüye kullanıldığını düşünmektedir. Siyasetçiler (%55) yolsuzluğun ‘çok yaygın’ olduğu grup olarak görülmekte; onları üst kademelerdeki memurlar (%46) takip etmektedir. Ankete katılan iş insanlarının sadece %23’ü alt kademelerdeki memurlar arasında yolsuzluğun ‘çok yaygın’ olduğu düşüncesine sahiptir.

5. Yolsuzluğu engelleyecek kurumsal altyapı zayıftır

İş insanları arasında, ‘kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verebilirliği sağlayan kesin prosedürler’ bulunmadığını düşünenlerin oranı %65’tir. ‘Kamu maliyesinin idaresini denetleyebilecek nitelikte bağımsız kurumlar’ olmadığını düşünenlerin oranıysa %67’ye ulaşmaktadır. Kesin prosedürler olduğunu düşünenlerinse sadece %21’i bunların istismarı engellemekte ‘çok etkili’ olduğunu düşünmektedir. Benzer şekilde, bağımsız mali denetim kurumları bulunduğunu düşünenlerin sadece %19’u bu kurumların yolsuzluğu engellemekte ‘çok etkili’ olduğuna inanmaktadır. Ankete katılan iş insanlarının yargının siyasi iktidar sahiplerini yargılayabilecek kadar bağımsızlığa sahip olduğuna olan inançları da güçlü değildir: ‘Kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayacak güce sahip bağımsız bir yargı var mı’ sorusuna ‘evet’ cevabı verenlerin oranı %26’dır. ‘Evet’ cevabı verenlerin içindeyse sadece %24’lük bir kesim yargının siyasi iktidara sahip olanların yolsuzluk yapmasını engellemekte ‘çok etkili’ olduğunu düşünmektedir.

6. Yolsuzluğu caydırması beklenenler başarılı değildir

‘Yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmesi ya da bunları ifşa etmesi gereken kurumlar sizce bu işte ne kadar başarılıdır/etkilidir?’ sorusuna ‘son derece başarılı/etkili’ cevabı verenlerin oranı çok düşüktür. En etkili bulunan, katılımcıların %41’i tarafından çok başarılı bulunan sosyal medyadır; ikinci sırada Polis (%31), üçüncü sıradaysa Mahkemeler yer almaktadır (%29). Sıralamanın en sonundaysa katılımcıların %62’sinin hiç başarılı bulmadığı Meclis ve Başbakanlık Denetleme Kurulu bulunmaktadır; onları %55’le Sayıştay takip etmiştir.

7. Yolsuzlukla mücadelede Hükümet çok başarısızdır

Katılımcılara yolsuzlukla mücadele konusunda özel olarak Hükümeti ne kadar başarılı buldukları da sorulmuştur. Ankete katılanların sadece %9'u Hükümeti bu konuda 'çok başarılı' bulurken %65'i 'çok başarısız' bulunduğunu ifade etmiştir.

8. Dokunulmazlıkları kaldırılan milletvekillerinin caydırıcı bir ceza alması beklenmemektedir

'Son 2 yıl içerisinde haklarındaki yolsuzluk suçlamalarından ötürü iki milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmış' olduğu hatırlatılıp, katılımcılara, 'dokunulmazlıkları kaldırılan ve yargılanmalarının önü açılan iki milletvekilinin hukuki süreç sonunda caydırıcı bir ceza alacağını' düşünüp düşünmedikleri de sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%81) bu milletvekillerinin caydırıcı bir ceza almaya-caklarını düşündüklerini ifade ederken, sadece %8'lik bir kesim mahkeme süreci sonunda caydırıcı bir cezanın verileceğine kesin bir inanç belirtmiştir.

9. Seçimlerde maddi menfaat vaat edilmesi çok yaygındır

Son olarak, katılımcılara siyasal yolsuzluk konusunda da bir soru sorulmuştur. Verilen yanıtlar ülkemizde 'seçmenlere belirli bir şekilde oy kullanmaları için para ödenmesi ya da özel bir menfaat vaat edilmesinin' olağan bir şey olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların, %70'i bunun 'sıklıkla' ya da 'çok sık' gerçekleştiğini ifade etmiştir. 2019 yılında benzer bir soruyu farklı bir çalışma için halka sorduğumuzda bu cevabı verenlerin oranı %52 düzeyinde çıkmıştı.

Bölüm 1:

Giriş

Hem demokratikleşme hem de ekonomik anlamda gelişmesini tamamlamamış olan birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de yolsuzluk önemli bir gündem maddesidir. Yolsuzluk iddialarının özellikle 2018 erken genel seçim kampanya sürecinde önemli bir rol oynaması ve sonrasında adları yolsuzluk iddialarına karışan iki milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması bu yargıyı teyit eder niteliktedir.

Yolsuzluk konusunda dünya çapında en fazla tanınan referans kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 1995 yılından beri her yıl yayınladığı Yolsuzluk Algı Endeksidir.¹ Dünya çapında 180 ülke ve bölgenin, kamu sektöründeki yolsuzluk algısına göre sıralandığı bu endekse ülkemiz dahil değildir; dolayısıyla da uzun süre ülkemizdeki yolsuzluk algısı konusunda elimizde kapsamlı veri bulunmamaktaydı. Bu eksikliği giderebilmek ve yolsuzluk konusunda kamuoyunda bilimsel bulgulara dayalı bir tartışma yapılabilmesini sağlamak amacıyla, 2017 yılında, Almanya'dan Friedrich Ebert Vakfı için Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk algısı konusunda bir çalışma başlattık. Elinizdeki rapor bu çalışmanın dördüncü ürünüdür.

Çalışmanın bundan sonra da her yıl tekrarlanması planlanmaktadır.

---

1 <https://www.transparency.org/research/cpi>

2018'de yayınlanan ilk çalışmada 'bu anket uzun soluklu olması arzu edilen bir çabanın ilk adımı, hatta bir anlamda pilot çalışması olarak görülmelidir' demiş, ilk çalışmada tespit edilen noksanlıkların ileriki çalışmalarda giderilmesini hedeflediğimizi belirtmiştik. Aynı şekilde, okuyucuların bu yönde yapacakları yorum ve önerilerin daha isabetli sonuçlara varabilmek ve daha rafine öneriler yapabilmek açısından önemli olduğunu düşündüğümüzü ve yapılacak önerileri dikkate alacağımızı ifade etmiştik. Bu doğrultuda, hem önceki raporların hazırlanması sürecinde edindiğimiz tecrübeler hem de raporu paylaştığımız mecralarda aldığımız geri iletiler ışığında anket formunda bir takım küçük değişiklikler yapmayı uygun gördük. Bulguların yıldan yıla mukayese edilebilirliğini bozmamak adına bu değişiklikleri mümkün olduğunca sınırlı tutmaya çalıştık.

Bundan önceki yıllarda yaptığımız gibi, bunun yanında, TI-CPI skorunu hesaplama yöntemimizi de Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yöntemine daha yakın olabilme adına bir kez daha gözden geçirdik. Yapılan değişiklikler ve bu değişikliklerin sebepleri ilgili bölümde detaylı olarak aktarılmaktadır.

Bu çalışmanın yapılmasına neden ihtiyaç duyuldu?

Çalışmanın başlangıç noktasında 'neden bizde de Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün her yıl düzenli olarak yaptığı Yolsuzluk Algı Endeksi gibi bir çalışma yok?' sorusu vardır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün çalışması hem farklı ülkeleri birbirleriyle kıyaslama imkanı vermekte hem de çalışmaya konu olan ülkelerde yıllar içerisinde yolsuzluk algısında gerçekleşen farklılıkları takip etme olanağı sunmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir çalışmanın yokluğu, bizi, KKTC özelinde yolsuzluk anlamında dünyanın neresinde olduğumuzu anlama ve zaman içerisinde ne tür değişiklikler olduğunu takip edebilme olanağından mahrum bırakmaktadır. Bu çalışma, bu boşluğu doldurabilme ve gerek kamuoyuna gerekse siyasal karar vericilere yolsuzluk ve iyi yönetim konusunda bilimsel temele dayalı bir tartışma zemini oluşturma adına hazırlanmıştır. Böylelikle, yolsuzluk ve yolsuzlukla

mücadele konusunda bir farkındalık oluşturma hedefi güdülmekte, bu doğrultuda politika önerileri yapılmaktadır.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü, ülkeleri yolsuzluk algı skorlarına göre sıralarken, bileşik bir endeks kullanmaktadır. Bu endekse 13 farklı kaynaktan veri gelmektedir. Bu 13 veri kaynağı her ülkeyi kapsamadığı için endeks [en az] üç veri kaynağına dayanarak da hesaplanabilmektedir.² Bu veri kaynaklarının hiçbiri ülkemizi kapsamamaktadır. Bundan dolayı, 2018 yılında yayınladığımız ilk raporda, bunlardan üç tanesini seçip, kendi anketimizi hazırlarken kullanmıştık. Bunu yaparken de ülkemizi esas mukayese etmek istediğimiz güney komşumuz ve Türkiye için de bu çalışmalardan yararlanmış olmasına özen göstermiştik. İkinci çalışmada skorun hesaplanmasında dördüncü bir kaynaktan (IMD World Competitiveness Yearbook [Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı]) gelen bir soruyu daha kullandık. 2020 yılı için hazırladığımız bu dördüncü raporda da geçtiğimiz yıl olduğu gibi aşağıdaki kaynaklar kullanılmıştır:

- 1- IMD Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı (IMD)
- 2- Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Yönetici Görüşleri Anketi
- 3- Economist Intelligence Unit (EIU) Ülke Riski Derecelendirmeleri
- 4- Bertelsmann Vakfı Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri (SGI)

IMD'den gelen tek bir soru vardır. İş insanlarına sorulan bu soru genel olduğu kadar nettir ve yolsuzluk ve rüşvetin ne kadar yaygın olduğunu sorgulamaktadır. WEF'in soruları yolsuzluğun hangi spesifik alanlarda yapıldığını ve düzeyini ölçmeyi amaçlayan sorulardır ve IMD'den gelen soruya benzer şekilde sadece iş insanlarına sorulmaktadır. SGI'dan ve EIU'dan gelen sorularsa yolsuzluğu önlemeye yönelik yasal düzenlemeler ve kurumların ne kadar etkili ve caydırıcı olduğunu

---

² Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2020 yılı için hazırlanan endekste kullandığı yönteme aşağıdaki bağlantıdan ulaşılabilir: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>

ölçmeye çalışmaktadır. Bu sorularsa, uzmanlara sorulmaktadır. Bileşik TI-CPI skoru bu dört soru setinden gelen skorların ortalamasıdır.

Anketi uygularken, bu kaynaklardan gelen spesifik sorulara ek olarak bazı devam soruları ve ülkemiz şartlarına uyarladığımız birkaç soruyu da ekledik. Ayrıca, SGI ve EIU'dan gelen soruların bazılarını sadece uzmanlara değil iş insanlarına da sorduk. Elde ettiğimiz sonuçlara raporda detaylı olarak yer verilmektedir.

Bununla birlikte, yolsuzluk skorlarının hesaplanmasında, bizim eklediğimiz sorulara verilen yanıtlar yanında, iş insanlarının SGI ve EIU sorularına verdiği yanıtlar dikkate alınmamıştır.

Sorular incelendiğinde bazı soruların birbirine çok benzediği görülecektir. Bunun sebebi anket sorularının farklı kaynaklardan gelmiş olması ve bu benzerliğe rağmen hepsinin skorların doğruluğunu bozmama adına anket formunda tutulmasına karar verilmiş olmasıdır.

Nasıl bir yöntem izlendi?

Ortaya çıkardığımız anket telefonda görüşme yöntemiyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası üyesi firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan 351 kişiye Lipa Danışmanlık şirketi tarafından uygulandı. Örneklemi oluşturan 351 kişinin seçimi, bölgesel, sektörel, çalışan sayısı, şirketin yaşı ve benzeri konularda temsili olmasını sağlayacak şekilde yapıldı. Anket sonuçlarının güven düzeyi ve hata payı %5'tir.

Önceki çalışmalarda olduğu gibi bu yıl da iş insanlarıyla yaptığımız anket tamamlandıktan sonra ülkemizin yolsuzlukla mücadele bağlamında kurumsal altyapısıyla ilgili soruları (EIU ve SGI), kamu sektörünü çok iyi bilen eski bürokratlara sorduk. Bu grup içerisinde, geçmişte Sayıştay, Maliye Teftiş Kurulu, Merkezi İhale Komisyonu ve Meclis'te görev yapmış üst düzey bürokratlar vardı. Geçtiğimiz yıllardan farklı olarak, bu yıl, pandemi nedeniyle uzmanları atölye çalışması formatında bir araya getirmek mümkün olmadığı için, bir

online anket kullandık.

Raporun geri kalanında ayrıntılı olarak ele almış olduğumuz üzere, gerek iş insanlarıyla gerekse uzmanlarla yapılan anket çalışmasından ortaya çıkan sonuçlar, ülkemizde yolsuzluğun yaygın olduğu, yolsuzluğu önlemeye yönelik kurumsal altyapıyınsa yetersiz olduğu algısının hâkim olduğunu göstermektedir. TI-CPI'dan gelen sorulara, bizim eklediğimiz sorular da bu olumsuz tabloyu destekler niteliktedir.

İş insanları ve uzmanlardan gelen cevaplar temelinde, Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2020 skoru 100 üzerinden 36 olarak hesaplanmıştır. Bu skor 2021 yılının başında Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan 2020 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün altındadır ve bizi 104'üncü sıraya yerleştirmektedir.

Ülkemizin skorunda geçen seneye göre 4 puanlık bir düşüş ve buna bağlı olarak sıralamada 19 basamaklık bir gerileme görülmektedir. Bu düşüşün temel sebebi hem uzmanlardan hem iş insanlarından gelen skorun düşmüş olmasıdır. Ülkemizin geçen seneki skoru, komşumuz Türkiye'nin skorunun 1 puan üstündeyken, bu yıl Türkiye'ninkinin 4 puan gerisine düşmüştür. Performansımız, geçen seneye göre 1 puanlık düşüşle 57 skoruna sahip olan güney komşumuzun skorunun da oldukça gerisindedir.

Rapor beş bölümden oluşmaktadır. Girişi takip eden ikinci bölümde, yolsuzluk konusunda genel bir teorik tartışmaya yer verilmiştir. Üçüncü bölümde yolsuzluk algı skorunun bileşenleri ve bileşik skor ortaya konulmakta ve bu skor dünyanın geri kalanıyla mukayese edilmektedir. Dördüncü bölümde, iş insanlarıyla yapılan ankete verilen yanıtlar detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Beşinci ve son bölümde, çalışmanın bulgularından hareketle ülkemizi yolsuzlukla mücadelede daha başarılı bir noktaya çekebilecek dört spesifik kurumsal değişiklik önerisi yapılmaktadır. Anket formu ek kısmında okuyuculara sunulmuştur.

Bölüm 2:

Yolsuzluk Hakkında

Katoliklerin ruhani lideri Papa'dan tutun da Çin Komünist Partisi genel sekreterine kadar geniş bir yelpazede birçok otorite yolsuzluğun toplumların refahını azaltan ciddi bir tehdit olduğu konusunda hemfikirdir.³ Birçok uluslararası kuruluş, sivil toplum örgütü, hatta devlet yetkilisi yolsuzluğu ortadan kaldırmayı en büyük hedefleri olarak sunmaktadır. Buna rağmen, bu konudaki çabaların pek de bir işe yaramadığı fikri giderek yaygınlık kazanmaktadır. Çünkü yolsuzluğun seviyesini ölçmeyi amaçlayan değişik göstergeler yolsuzluğun azalmak yerine arttığına işaret etmekte, dünya giderek daha çok yolsuzluk olan bir yer haline gelmektedir.

Gösterilen ilgi ve azaltılması için sarf edilen onca çabaya rağmen, zaman içinde yolsuzluk artıyorsa bu bizi rahatsız etmeli midir? Çok sayıda ciddi sorunla boğuşan dünyada, yolsuzluk uğraşmaya değer bir şey midir? Her iki soruya verilmesi gereken cevap tabii ki net bir 'evet'tir. Yolsuzluğun, toplumun derinliklerine kadar işleyen olumsuz etkileri vardır. Konunun uzmanları yolsuzluğun sosyal, politik ve ekonomik etkilerinin neler olduğunu kapsamlı bir şekilde incelemiş, farklı çalışmalar, yolsuzluğun yoksulların gelirlerini düşürdüğünü, kaynakların etkin dağıtımını ve verimliliği olumsuz etkilediğini, yerli ve yabancı yatırımcıların kararlarını ve diğer sermaye hareketlerini olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir. Bu çalışmalardan bazılarına kaynakça bölü-

münde yer verilmiştir.

Yolsuzluk konusuna gerek ekonomik açıdan gerekse toplumsal ve siyasal açıdan baktığımızda iki olumsuz nokta öne çıkmaktadır: Yolsuzluk, kaynakların etkin kullanımından uzaklaşılmasına neden olduğu gibi sosyal adaleti de ciddi şekilde zedelemektedir. Şöyle ki, yolsuzluk, nispi fiyatları çarpıtarak kaynakların yanlış dağıtılmasına, dolayısıyla ekonomik etkinlik anlamında kayıplara yol açar. Bilindiği üzere, piyasa ekonomilerinde nispi fiyatlar hem üreticilerin hem de tüketicilerin üretim ve tüketim kararlarını verirken esas aldıkları bir çıpa niteliğindedir. Dolayısıyla, yolsuzluk nispi fiyatları çarpıtarak hem üretim hem de tüketim için ayrılan kaynakların etkin bir şekilde harcanamamasına sebep olur. Bu da olaya salt ekonomik açıdan yaklaşım, bölüşümü bir kenara bıraktığımızda dahi yolsuzluğun yüksek bir maliyeti olduğunu gösterir.

Daha da önemlisi, çok sayıda çalışma göstermektedir ki yolsuzluk, yoksulları ve sosyal anlamda dezavantajlı olan diğer grupları çok daha fazla etkilemekte ve gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme süreciyle hız kazanan eşitsizlik sorununu daha da derinleştirmekte ve sosyal adaleti bozmaktadır.

Özellikle sağlık ve eğitim alanlarındaki yolsuzluklar, yoksulları ve diğer dezavantajlı grupları çok daha olumsuz bir şekilde etkilemekte, gerekli ve hak ettikleri eğitim ve sağlık hizmetlerini alamamalarına yol açmaktadır. Bu ise beşeri sermayelerini artırma ve dolayısıyla toplumsal statülerini iyileştirme fırsatlarını onların elinden almakta, yukarıya doğru toplumsal mobilitiyi ve yoksullukla mücadeleyi sınırlamaktadır. Zenginlerin daha da zenginleştiği, fakirlerin daha da fakirleştiği bir zemin ortaya çıkmakta, toplumsal doku zarar görmektedir.

Konunun uzmanları yolsuzluğun olumsuz etkilerine ek olarak

ne tür koşul ve ortamların yolsuzluğu artırdığı hususunda da detaylı çalışmalar yapmıştır. Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde kamu sektörünün görece büyük, yönetişimin zayıf, şeffaflığın seviye ve kalitesinin düşük, piyasaların istikrarsız, hukuk sisteminin kırılğan, siyasal ve bireysel hakların zayıf olduğu görülmektedir.

İlgili literatüre baktığımızda, yolsuzluğun nasıl azaltılacağı konusunda da detaylı bilgiler bulunduğunu görmekteyiz. Bütün bunlara rağmen, yolsuzluğun ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği konusunda bir fikir birliği yoktur. Kuşkusuz yolsuzluğun nasıl tanımlandığı, onunla nasıl baş edilmeye çalışılacağını da belirleyeceği için önemlidir. Örneğin yolsuzluk sadece devlet memurlarına meşru yollardan alınamayacak kamu hizmet ve mallarına erişmek veya yapılan kanunsuzlukları görmezlikten gelmeleri için ödenen para, bir başka deyişle rüşvet ise, yolsuzluğu azaltmak rüşveti azaltmakla eşanlamlı olacaktır. Eğer yolsuzluk daha geniş kapsamlı görülürse ve “kamu görevinin şahsi menfaat için kullanılması” şeklinde tanımlanırsa, o zaman yolsuzluğu engellemek için yapılması gerekenler de daha geniş kapsamlı olacaktır. Bunlar yanında, ekonomik ve politik anlamda nüfuz sahibi olanların, kendi zümresel ya da şahsi çıkarlarını gözeterek ve toplumsal çıkarlar hilafına kuralları değiştirmesini de yolsuzluk olarak tanımlamak gerektiğini iddia edenler de vardır. Benzer şekilde, yolsuzluğun bu şekilde tanımlanması da yolsuzlukla farklı bir mücadeleyi gerektirecektir.

Yolsuzluğun tanımlanmasındaki zorluğa ek olarak, ölçülmesi konusunda da farklı yaklaşımlar vardır. Çünkü yolsuzluk doğası gereği kaydı tutulan bir şey değildir. Bu yüzden de yolsuzluğu resmi istatistikler kullanıp ölçmek kolay değildir. Bunun yerine araştırmacılar, bizim bu çalışmada yapmış olduğumuz gibi, genellikle anket yöntemini kullanarak ‘yolsuzluk algısını’ ölçmeye çalışmaktadır. Bunun yanında, yolsuzluktan hüküm giyenlerin sayısını mukayese ederek yıldan yıla ya da aynı ülke içerisindeki farklı bölgeler

arasında yolsuzluk düzeyinde ne şekilde değişiklikler olduğunu ölçmeyi hedefleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Her iki yaklaşım da kendi içinde avantajlar ve sıkıntılar barındırmaktadır. Bununla birlikte, bu iki yöntem dışında literatürde genel kabul görmüş başka bir yöntem de bulunmamaktadır.

Yolsuzluk algısının ne olduğunu tespit etmeye çalışan farklı kurumların yaptığı çok sayıda anket bulunmaktadır. Bu anketlerin bazıları yolsuzluğun düzeyinin ne olduğunu ya da bir önceki döneme göre artıp artmadığını ölçmek içindir. Bazılarıysa, yolsuzluğun daha çok hangi alanlarda olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Yolsuzluğu zorlaştıran kural ve koşulların mevcut olup olmadığını bulmaya yönelik olan anketler olduğu gibi, mevcut kanun ve kuralların ne kadar uygulandığını anlamaya yönelik çalışmalar da vardır. Giriş bölümünde ifade edilmiş olduğu üzere, bu çalışmada da yukarıda bahsedilen yolsuzluğun farklı boyutlarını tespit etmek amacıyla bütünlüklü bir anket çalışması yapılmıştır. İleriki bölümlerde, bu anketin bulguları sunulacaktır.

Bölüm 3:

Uluslararası Şeffaflık Örgütü - Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI) ve Bileşenleri

Daha önce de belirtilmiş olduğu üzere, Uluslararası Şeffaflık Örgütü – Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI) farklı kurumların hazırlanmış olduğu çalışmalardan yolsuzlukla ilgili kısımların bir araya getirilmesinden ortaya çıkan bileşik bir endekstir. Ne yazık ki, bu farklı çalışmaların hiçbirisi ülkemize yer vermemektedir. Bundan dolayı, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yararlandığı kaynaklar olan IMD, WEF, EIU ve Bertelsmann SGI'den gelen sorularla biz iki ayrı anket oluşturduk. Bu bölümde, önce bu dört kaynaktan gelen sorulara verilen cevaplar ışığında hesaplanmış skorlara ayrı ayrı yer verilecek; her skorun ülkemizi sıralamada hangi noktaya yerleştirdiğine bakılacak ve son olarak bileşik endeks skorumuzun bizi nasıl bir noktaya taşıdığı değerlendirilecektir.

Anketteki birinci soruya katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan KKTC'nin 2020 yılı için IMD skoru 42 olarak hesaplanmıştır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün metodolojisinde olduğu gibi bizim skorumuz da iş insanlarına yapılan anketten gelmiştir. Güney komşumuzun skoru 50'dir ki bu skor Avrupa Birliği ortalaması olan 62'nin oldukça altındadır. Malta için bu skor mevcut değildir. Yakın komşularımız Türkiye ve Yunanistan'ın skorları sırasıyla 53 ve 54'tür.

Anketteki ikinci ve altıncı sorulardan gelen yanıtlara göre ülkemizin 2020 yılı WEF skoru 54 olarak hesaplanmıştır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün metodolojisine uygun olarak, bu skor da sadece iş insanlarına yapılan anketten gelmiştir.

Tablo 1: KKTC-WEF 2020 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Soru	Ölçek	Ortalama skor	Ortalama skor (100 üzerinden)
KKTC'de kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok	3.38	48
KKTC'de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok		59
• İthalat-İhracat işlemleri		3.93	
• Elektrik, Telefon, Su gibi kamu hizmetleri		4.99	
• Yıllık vergi ödemeleri		3.92	
• Kamu ihaleleri		3.20	
• Mahkeme kararlarını etkileme		4.60	
Kuzey Kıbrıs -WEF 2020 Yolsuzluk Skoru = 54			

Bizimle benzer özellikler taşıyan ülkelerden güney komşumuzun skoru 58, Malta'nın skoruyse 51'dir. Yakın komşularımıza baktığımızda, Yunanistan'ın skorunun 44, Türkiye'nin skorunusa 57 olduğunu görüyoruz. Avrupa Birliği ülkelerinin ortalama skoruyse 56'dır. Bu çerçevede bakıldığında, ülkemizin skoru oldukça iyi görünmektedir.

Tablo 2: 2020 KKTC yolsuzluk algı skorlarının seçilmiş ülkelerin skorlarıyla mukayesesi

	Kuzey Kıbrıs	Kıbrıs	Malta	Yunanistan	Türkiye
Bertelsmann SGI	23	35	53	53	26
EIU	27	72	55	37	37
IMD	42	50		54	53
WEF	54	58	51	44	57
TI-CPI	36	57	53	50	40
Sıralama	104	42	52	59	86

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün bileşik endeksi oluştururken kullandığı kaynakları ve soruları tanımladığı dokümana göre, EIU, bu skoru kendi merkezlerindeki uzmanlar yanında ülke uzmanlarına dayanarak belirlemektedir. Buna dayanarak biz de bu skorun hesaplanmasında sadece uzmanlardan gelen cevapları esas aldık. Uzmanlardan gelen cevaplara göre ülkemizin EIU skoru 27 olarak hesaplanmıştır. Bu puan geçen yılki puanın 7 puan gerisindedir. Bu skor, skoru 72 olan güney komşumuzun ve skoru 55 olan küçük ada ülkesi Malta'nın oldukça gerisindedir. Kuzey Kıbrıs, 63 olan AB ortalamasının da oldukça uzağındadır. Skorumuz, yakın komşularımız Yunanistan ve Türkiye'nin 37 olan skorlarının altındadır.

Tablo 3: KKTC-EIU 2020 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Sorular	Ortalama Skor (100 üzerinden)
KKTC'de kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcılık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?	25
Kamu kaynakları bakanlar/yetkililer tarafından kişisel ya da partisel amaçlarla kötüye kullanılıyor mu?	25
Yetkililerin elinde hesap verme kaygısı taşımadan kullanabilecekleri denetime tabi olmayan özel fonlar var mı?	33
Genel olarak kamu kaynakları istismar ediliyor mu?	19
Kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verilebilirliği sağlayan kesin <u>prosedürler</u> var mıdır?	37
Kamuda üst kademede (müsteşar ve müdür) yapılan atamalar yanında, kamuya bağlı kurum ve kuruluşların yönetim kurullarına yapılan atamalar ne ölçüde liyakata dayanmaktadır?	10
Etkin ve bağımsız bir mali denetim birimi var mı?	37
Kuzey Kıbrıs – EIU 2020 Skoru = 27	

Son olarak, anket formundaki on beşinci soruya yine uzmanlar tarafından verilen yanıtlar temelinde hesaplanan Bertelsmann SGI skorlarına baktığımız zaman, yine kaygı verici bir tabloyla karşı karşıya olduğumuz görülmektedir: Bertelsmann SGI skorumuz 23'tür. Yani, kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak için oluşturulan mekanizmalar fiiliyatta caydırıcı olmaktan çok uzaktır. Bu skorda geçtiğimiz yıla göre bir puanlık artış olmuştur. Güney komşumuzun skoru 35, Malta ve Yunanistan'ın skorlarıysa 53'tür. AB ülkelerinin skorlarının ortalaması 63'ken, Türkiye'nin skoruysa 26'dır.

Tablo 4: KKTC-Bertelsmann SGI 2020 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Sorular	Ortalama Skor (100 üzerinden)
Kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak üzere oluşturulan mekanizmalar yolsuzluğu önlemekte ne derece etkilidir; devlet makamlarında bulunanların mevkilerini şahsi çıkarları için kullanmalarını ne ölçüde caydırmaktadır?	
Etkin ve bağımsız bir mali denetim birimi var mı?	10
Parti finansmanı ve seçim kampanyası finansmanı ne ölçüde şeffaftır; etkin bir şekilde denetlenir ve kuralların ihlali durumunda orantılı ve caydırıcı yaptırıma tabidir?	23
Medya ve yurttaşlar resmi bilgilere ne ölçüde erişebilmektedir?	40
Kamudaki yetkililerin hesap verebilirliğini artırmaya yönelik tedbirler (örneğin mal beyanında bulunulması; mesleki etik kuralları, kamu çıkarlarıyla şahsi çıkarların çelişmesini engelleyecek tedbirler) var mı?	30
Etkin ve bağımsız bir merkezi ihale sistemi/birimi var mı?	15
Tespit edilen bir yolsuzluğun yargıya taşınması bağlamında, etkin ve bağımsız hareket eden bir Başsavcılık var mıdır?/ Polis Teşkilatı var mıdır?	19

Kuzey Kıbrıs – Bertelsmann – SGI 2020 skoru = 23

Tüm bu skorların ortalaması olan KKTC TI-CPI 2020 skoru 36'dır.

Tablo 5: KKTC TI-CPI 2020 ve bileşenleri

IMD Yolsuzluk Skoru = 42
EIU Yolsuzluk Skoru = 27
WEF Yolsuzluk Skoru = 54
Bertelsmann-SGI Yolsuzluk Skoru = 23

Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2019 Skoru = 36

0—100 arası bir ölçekte yapılan değerlendirmede, 0 yolsuzluğun çok yüksek olduğunu gösterirken 100 yolsuzluğun hiç bulunmadığına işaret etmektedir. Bu yıl, en temiz çıkan iki ülke 88 skoruyla Danimarka ve Yeni Zelanda olurken, yolsuzluğun en yoğun olduğu ülkeler 12 skoruyla Somali ve Güney Sudan olmuştur.

TI-CPI skoru hesaplanan 180 ülke ve bölge içerisinde 36 skoru bizi Arnavutluk, Cezayir, Fildişi Sahili, El Salvador, Kosova, Tayland ve Vietnam'la birlikte 104'üncü sıraya yerleştirmektedir. Bu skor bizi mukayese için kullandığımız ülkelerin tümünün gerisine düşürmektedir. Bu sıralamada Kıbrıs'ın güneyi 42'inci, Malta 52'inci, Yunanistan 59'uncu sıradadır. Türkiye ise 18 basamak önümüzde 86'ıncı sıradadır. Son derece kaygı verici bir diğer husus da skorumuzun 180 ülke ve bölgenin ortalaması olan 43'ünde gerisinde olmasıdır.

Tablo 6: KKTC'nin TI-CPI sıralamasındaki yeri

Tablo 7: TI-CPI 2020 sıralamasındaki en iyi ve en kötü 20 ülke

Ülke	Skor	Sıralama
Burkina Faso	40	86
Hindistan	40	86
Fas	40	86
Doğu Timor	40	86
Trinidad ve Tobago	40	86
Türkiye	40	86
Kolombiya	39	92
Ekvator	39	92
Brezilya	38	94
Etiyopya	38	94
Kazakistan	38	94
Peru	38	94
Sırbistan	38	94
Sri Lanka	38	94
Surinam	38	94
Tanzanya	38	94
Gambiya	37	102
Endonezya	37	102
Kuzey Kıbrıs	36	104
Arnavutluk	36	104
Cezayir	36	104
Fildişi Sahili	36	104
El Salvador	36	104
Kosova	36	104
Tayland	36	104
Vietnam	36	104
Bosna Hersek	35	111
Moğolistan	35	111
Kuzey Makedonya	35	111
Panama	35	111

	En iyi 20 ülke	TI-CPI	Sıralama	En Kötü 20 ülke	TI-CPI	Sıralama
1	Danimarka	88	1	Çad	21	160
2	Yeni Zelanda	88	1	Komorlar	21	160
3	Finlandiya	85	3	Eritre	21	160
4	Singapur	85	3	Irak	21	160
5	İsveç	85	3	Afganistan	19	165
6	İsviçre	85	3	Burundi	19	165
7	Norveç	84	7	Kongo	19	165
8	Hollanda	82	8	Gine Bissau	19	165
9	Almanya	80	9	Türkmenistan	19	165
10	Lüksemburg	80	9	Demokratik Kongo Cum.	18	170
11	Avustralya	77	11	Haiti	18	170
12	Kanada	77	11	Kuzey Kore	18	170
13	Hong Kong	77	11	Libya	17	173
14	Birleşik Krallık	77	11	Ekvator Ginesi	16	174
15	Avusturya	76	15	Sudan	16	174
16	Belçika	76	15	Venezuela	15	176
17	Estonya	75	17	Yemen	15	176
18	İzlanda	75	17	Suriye	14	178
19	Japonya	74	19	Somali	12	179
20	İrlanda	72	20	Güney Sudan	12	179
	Ortalama	80			18	

Bölüm 4:

İş İnsanlarıyla Yapılan Anketin Detaylı Sonuçları

İş insanlarıyla yapılan anket 15 sorudan oluşmaktadır. Bu soruların bir kısmı Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün skor hesaplarırken kullandığı sorularla bire bir aynıdır. Bir kısmı Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün uzmanlara sorduğu sorulardandır. Kalan kısmıysa, ülkemiz özelinde bizim formüle ettiğimiz sorulardır. Bu bölümde, bu sorulara verilen yanıtlar detaylı bir şekilde rapor edilmektedir.

Soruların büyük çoğunluğunda katılımcılardan cevaplarını 1-7 arası bir ölçekte vermesi istenmiştir. Bu sorulara gelen yanıtların değerlendirilmesinde ve grafiklerin hazırlanmasında, 1-2 ve 6-7 net cevaplar olarak alınmış, 3-5 arası cevaplar ayrı bir kategori olarak gösterilmiştir. Şöyle ki, soruda örneğin yolsuzlukla mücadelede herhangi bir kurumun ne kadar başarılı olduğu sorulmuşsa, '1-2' 'çok başarılı,' '3,4,5' orta, '6-7' ise 'çok başarısız' olarak değerlendirilmiş ve şekiller buna göre hazırlanmıştır. Bir önceki bölümde ele alınan skorların hesaplanmasında baz alınan cevaplardaysa doğrudan sayısal değer kullanılmıştır.

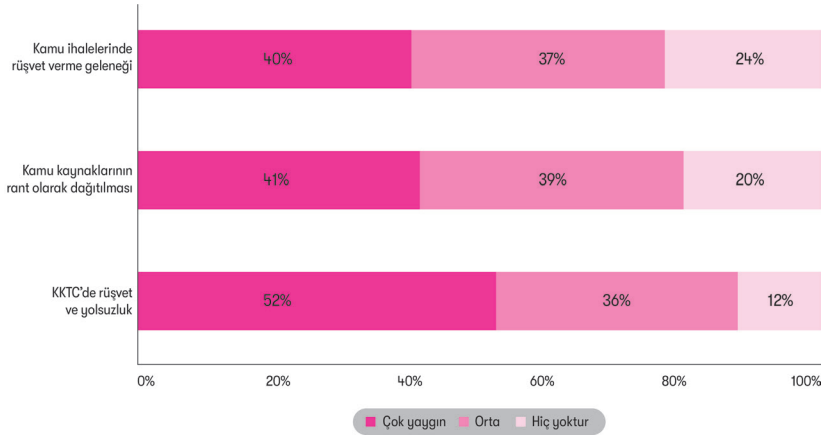
A. Yolsuzluk algısı ne düzeydedir ve bir önceki yıla göre nasıl değişmiştir?

Anket, IMD'den gelen ve ülkede yolsuzluk ve rüşvetin bulunup bulunmadığına dair doğrudan bir soruyla başlamaktadır. Anke-

te katılanların %52'si KKTC'de yolsuzluk ve rüşvetin 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, %12'si yolsuzluğun hiç olmadığı kanaatinde. Bir başka ifadeyle, katılımcıların %88'i, farklı derecelerde de olsa, ülkede yolsuzluk olduğunu düşünmektedir. Biraz farklı şekilde formüle edilmiş ikinci ve dördüncü sorular da benzer sonuçlar vermektedir. 'Kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?' şeklinde sorulduğu zaman katılımcıların %41'i 'çok yaygın' yanıtını verirken, sadece %20'si 'hiç yoktur' yanıtı vermiştir. 'Kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcılık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?' şeklinde sorulduğundaysa katılımcıların %40'ı bunun 'çok yaygın' olduğu kanaatinde olduğunu belirtirken, sadece %24'lük bir kesim bu soruya 'hiç yok' yanıtını vermiştir.

Şekil 1: KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk

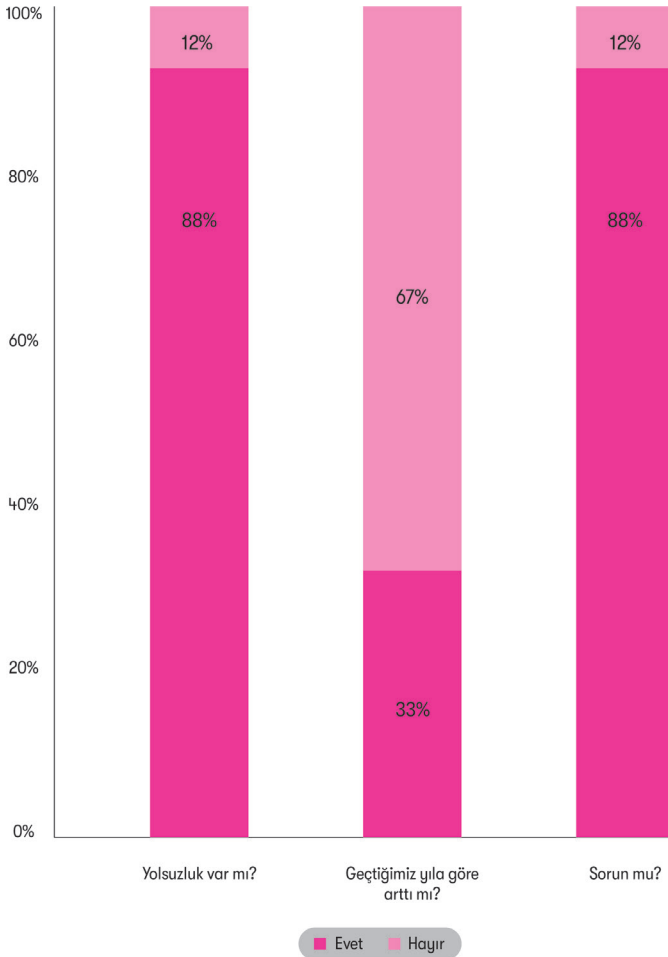

'Yolsuzluk ülkemizde ne kadar büyük bir sorundur' sorusuna cevap verenlerin %58'i 'çok ciddi bir sorundur' yanıtını verirken, %12'lik bir kesim bunun hiç sorun olmadığını ifade etmiştir.

Beşinci sorudaysa, katılımcılardan yolsuzluğun bir önceki yıla

göre artıp artmadığı konusunda bir değerlendirme yapmaları istenmektedir. Bu soruya cevap verenlerin çoğunluğu (%60) son bir yıl içerisinde yolsuzluğun aynı kalmış olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların üçte biri yolsuzluğun arttığını düşünürken, sadece %6'lık küçük bir grup yolsuzluğun azalmış olduğunu fikrini beyan etmiştir.

Şekil 2: Yolsuzluk var mı, ciddi bir sorun mu ve geçen yıla göre arttı mı?

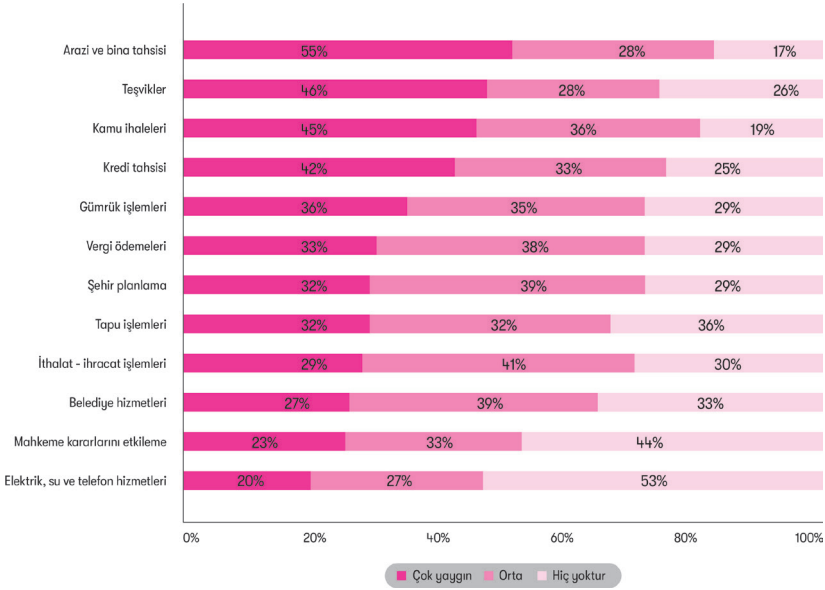

B. Yolsuzluk spesifik olarak hangi alanlarda yapılıyor?

Altıncı soruda ‘KKTC’de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?’ diye sorulmuştur. 2018 yılında yayınladığımız ilk raporda, WEF kaynaklı bu soruya ülkemiz şartlarına uygun olarak fazladan iki durum eklemiştik. Bunlar, ‘kamuya ait arazi ve binaların tahsis ve kiralanması’ ve ‘kamu bankalarından kredi alırken’di. Çalışmanın bulgularını paylaştığımız kesimlerden gelen geri iletiler doğrultusunda, ikinci çalışmada, ‘teşvikler’, ‘tapu işlemleri’, ‘gümrük işlemleri’ ve ‘şehir planlama’ izinleri de ankete eklendi. Son olarak, geçen yıl çıkan üçüncü çalışmada, tüm bunlara ek olarak, ‘belediye hizmetleri’ de soru listesine eklenmiştir. Fakat, bu sorular başka ülkelerde sorulmadığı, dolayısıyla da mukayese olanağı olmadığı için endeks skorunun hesaplanmasında kullanılmamıştır. Bununla birlikte, bu sorulara alınan yanıtlardan elde edilen bulgular ülkemizdeki yolsuzluk algısına ışık tutması açısından bir gösterge niteliğindedir.

Geçtiğimiz yıla benzer şekilde, kamu arazi ve binalarının tahsisi yolsuzluğun en yaygın olduğu düşünülen alan olmuştur. Katılımcıların %55’i bu alanda yolsuzluğun ‘çok yaygın’ olduğu kanaatinde. %46’yla ‘devlet teşvikleri’, ikinci sıradadır. Bu iki durumda, rüşvetin hiç olmadığını söyleyenlerin oranıysa sırasıyla %17 ve %26’dır. ‘Kamu ihaleleri’ (%45) ve ‘kredi tahsisi’ (%42) rüşvetin çok yaygın olduğu düşünülen diğer alanlar olarak öne çıkmıştır.

Şekil 3: Rüşvetle en fazla hangi durumlarda karşılaşılıyor?

Bu çerçevede, 'elektrik, su ve telefon hizmetleri' ve 'mahkeme kararlarını etkileme' rüşvetin en az karşılaştığı alanlar olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların %53'ü 'elektrik, su ve telefon hizmetleri'nin elde edilmesinde rüşvetin hiç bulunmadığını söylerken, %44'lük bir kesim de aynı şeyi mahkeme kararlarının etkilenmesi konusunda söylemektedir.

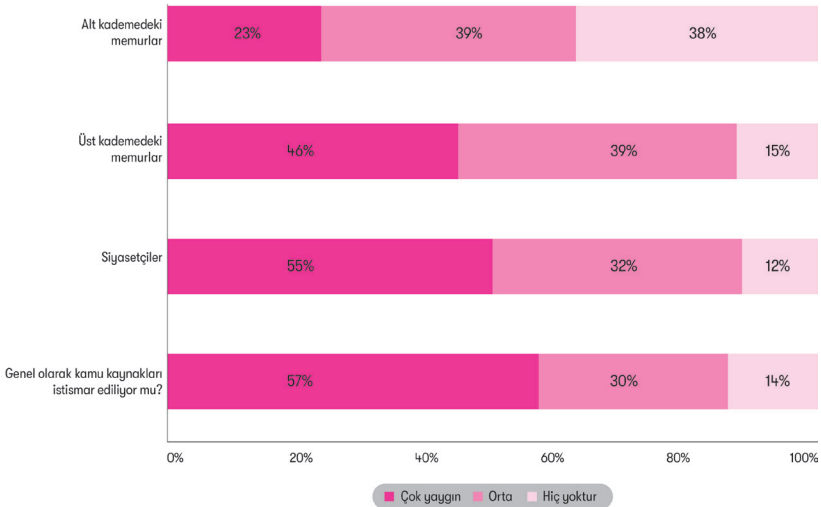
Yukarıdaki soruya devam niteliğinde bu yıl ilk kez sorduğumuz 'son bir yıl içerisinde yukarıdaki hizmetlerden herhangi birini almak için ilgili yetkiliye rüşvet ya da hediye vermeniz ya da bir iyilik yapmanız gerekti mi?' sorusuna katılımcıların %12'si 'evet' %85'iyse 'hayır' cevabı vermiştir. Başka bir çalışma için aynı soruyu 2019 yılında KKTC vatandaşlarına sorduğumuzda, 'evet' diyenlerin oranı %7 çıkmıştı (Sonan ve Gökçekuş 2020).

C. Kamu kaynakları istismar ediliyor mu? Kimler taraf oluyor?

Yedinci soruya verilen yanıtlara göre katılımcıların %57'lik bir bölümü kamu kaynaklarının bakanlar/yetkililer tarafından (kişisel ya da partisel amaçlarla) 'çok yaygın' şekilde kötüye kullanıldığını düşünmektedir. Sadece %14'lük bir kesim yetkililerin kamu kaynaklarını hiç kötüye kullanmadığını ifade etmiştir.

Sekizinci soruda, farklı gruplar içerisinde yolsuzluğun ne kadar yaygın olduğu sorulmuştur. Anketeye katılanların %55'i yolsuzluğun siyasetçiler arasında 'çok yaygın' olduğunu söylemektedir. Üst kademe memurlarla alt kademe memurlar arasında bir mukayese yapmaları icap eden soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar bu iki grup arasında ciddi bir ayrım olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıların %46'sı üst kademedeki memurlar arasında yolsuzluğun 'çok yaygın' olduğunu düşünürken, bu oran alt kademe memurlar arasında %23 seviyesine inmektedir.

Şekil 4: Yetkililer kamu kaynaklarını istismar ediyor mu? Kimler yolsuzluğa karışıyor?

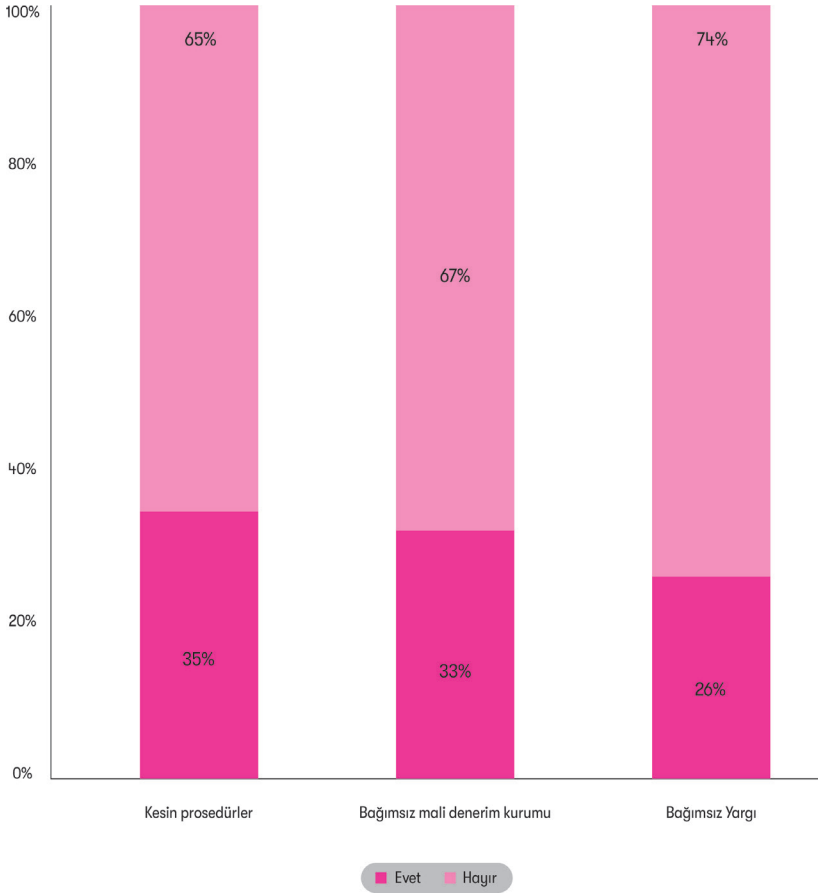
D. Yolsuzluğu önleyici kurumsal düzenlemeler bulunuyor mu?

Bu noktadan itibaren sorulan sorular kurumsal altyapının nitelikleri ile ilgilidir. Farklı sorularla yolsuzluğu engelleyici pratikler yanında, yasal düzenleme ve kurumların olup olmadığı sorgulanmakta ve eğer varsa bunların katılımcıya göre ne kadar etkili ve caydırıcı olduğu ölçülmeye çalışılmaktadır.

Dokuzuncu soru, genel olarak kamu kaynaklarının kullanımını düzenleyen *kesin prosedürlerin* olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu soruya katılımcıların üçte bir kadarı 'evet' (%35) üçte iki kadarıysa (%65) 'hayır' yanıtı vermiştir. Bu soruya sadece 'evet' yanıtı verenlere, bu prosedürler 'yetkililerin özel çıkarları için mevkiilerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir' şeklinde bir devam sorusu da yöneltilmiştir. Bunların içinden sadece %21'i bu prosedürlerin yolsuzluğu önlemede 'çok etkili' olduğunu söylerken, %45'i bunların 'hiç etkili' olmadığı görüşündedir.

Onuncu soruda, 'kamu maliyesinin idaresini denetleyen bağımsız kurumlar' bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Benzer şekilde, on birinci soruda, 'kamu kaynaklarını *istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayabilecek güce sahip* bağımsız bir yargı olup olmadığı' sorulmuştur. Her iki soruya da yanıt verenlerin önemli bir çoğunluğu olumsuz yönde görüş belirtmiştir. Katılımcıların %67'si mali denetim kurumlarının bağımsız olduğuna inanmadığını ifade ederken, yargının yolsuzluğa bulaşan siyasi erk sahiplerini yargılayabilecek kadar bağımsız olmadığı kanaatinde olanların oranı %74'e ulaşmıştır.

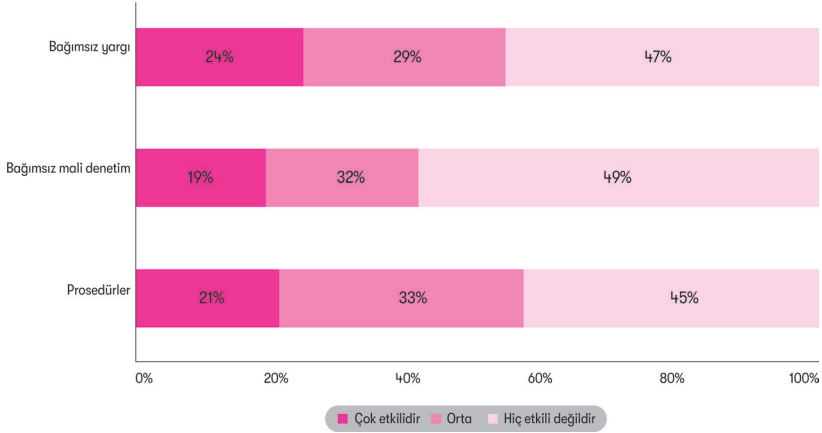
Şekil 5: Yolsuzluğu engelleyici yasal altyapı ve kurumlar mevcut mu?

Onuncu ve on birinci sorulara 'evet' cevabı verenlere yöneltilen devam sorularına verilen yanıtlar da kaygı vericidir. Bağımsız mali denetim kurumları bulunduğunu düşünenlerin sadece %19'u bunların yetkililerin yolsuzluk yapmasını engellemekte 'çok etkili' olduğunu düşünmekte, %49'uysa bunların 'hiç etkili' olmadığını söylemektedir. Yargının caydırıcılığı konusundaki algı bir nebze daha iyi olsa da burada da durum pek iç açıcı değildir. Yargının üst

düzey yetkilileri cezalandırabilecek kadar bağımsız olduğunu düşünenlerin sadece %24'ü yargıyı 'çok etkili' bulmakta, %47'siyse 'hiç etkili' bulmamaktadır.

Şekil 6: Yasal prosedürler ve bağımsız kurumlar yolsuzluğu önlemede etkili mi?

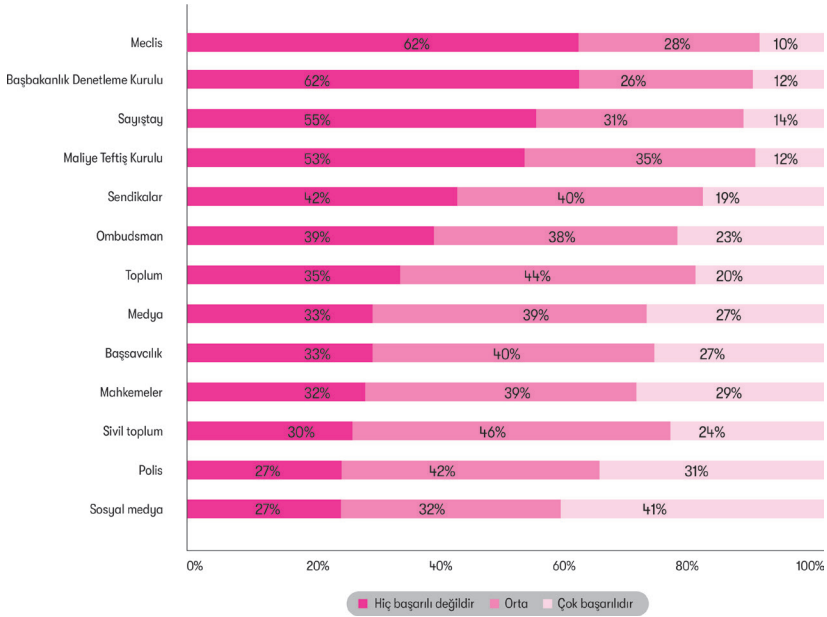
E. Farklı kurumlar yolsuzluğu önlemede ne kadar başarılıdır?

Son dört soru, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yararlandığı uluslararası kurumlardan alınmayan, yalnızca ülkemizdeki iş insanlarının nabzını ölçebilmek adına eklenmiş sorulardır.

On ikinci soruda, çeşitli kurumların yolsuzluğu önlemede ya da ifşa etmede, ne kadar başarılı olduğu sorulmuştur. Bu sorudan elde edilen yanıtlar da karamsarlık yaratacak türdendir.

Şekil 7: Kurumların yolsuzluğu önlemede etkinliği?

Katılımcıların en başarılı ya da etkili bulduğu kurum, ilk üç çalışmada olduğu gibi bu yıl da sosyal medya olmuştur. Fakat en başarılı bulunan sosyal medya için dahi ‘son derece başarılı/etkili’ diyenlerin oranı katılımcıların sadece %41’idir. Polis %31’le ikinci sıradadır. Mahkemeler, az farkla (%29) üçüncü sıradadır. Bunları, %27 ile Başsavcılık ve geleneksel medya takip etmektedir. Ombudsman (%23) bunları takip etmektedir.

Sivil toplum, genel olarak toplum ve sendikaları ‘son derece başarılı/etkili’ bulunanların oranı sırasıyla %24 ile %19 arasında değişmektedir.

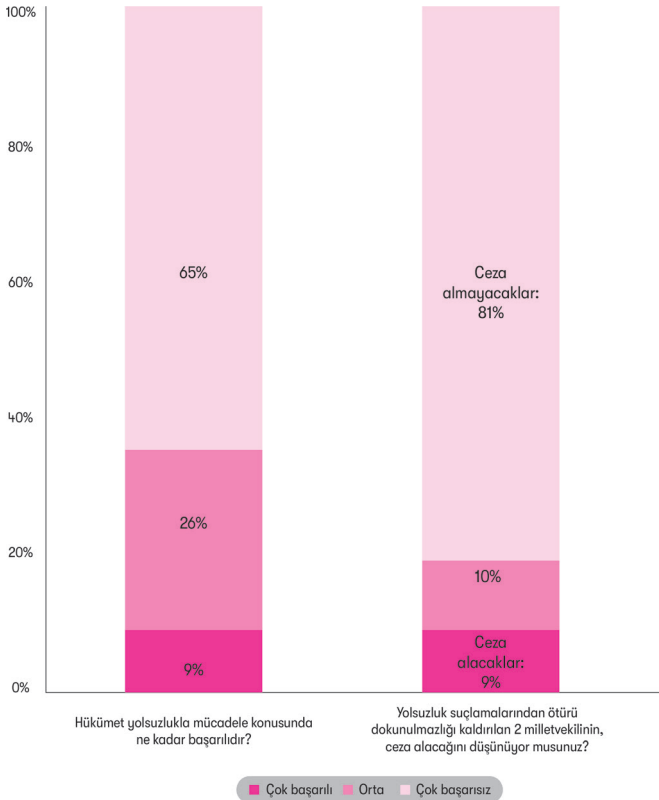
KKTC’deki mali denetim kurumları, Maliye Teftiş ve İnceleme Kurulu, Sayıştay ve Başbakanlık Denetleme Kurulu yolsuzlukla mücadelede en az başarılı olarak algılanan kurumlar olarak öne

çıkılmaktadır. Meclisin performansı da son derece kötü görünmektedir. Özellikle Meclis ve Başbakanlık Denetleme Kurulu için çok başarısızdır diyenlerin oranı %62'ye ulaşırken, çok başarılıdır diyenlerin oranı %10 civarındadır.

F. Yolsuzlukla mücadelede hükümetin performansı nasıl?

On üçüncü soruda katılımcılara Hükümet'i yolsuzlukla mücadele konusunda ne kadar başarılı buldukları sorulmuştur. Katılımcıların %65'i Hükümeti hiç başarılı bulmazken, %9'u 'son derece başarılı' bulduğunu ifade etmiştir.

Şekil 8: Yolsuzlukla mücadelede hükümet ne kadar başarılı?

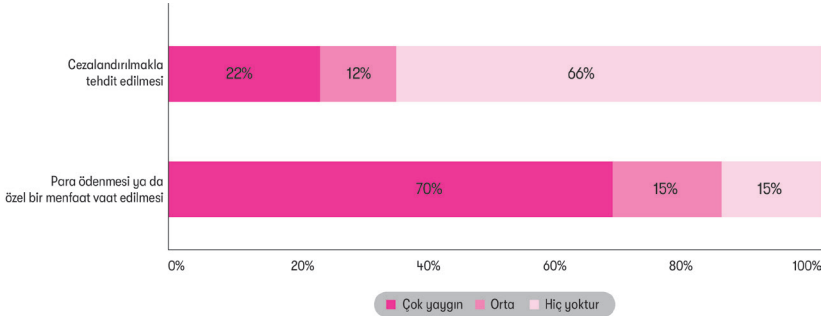

G. Siyasal Yolsuzluk

On dördüncü soruda, katılımcılara ‘dokunulmazlıkları kaldırılan ve yargılanmalarının önü açılan iki milletvekilinin hukuki süreç sonunda caydırıcı bir ceza alacağını düşünüyor musunuz?’ şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Ankete katılanların ezici bir çoğunluğu (%81), süreç sonunda caydırıcı bir ceza çıkmasını beklemediklerini söylerken, %9’luk bir kesim yargılanan milletvekillerinin caydırıcı bir ceza alacağını düşündüklerini ifade etmiştir.

On beşinci soru, siyasal yolsuzluk konusunda iki alt sorudan oluşmaktadır. Sorunun ilk kısmında katılımcılara ülkemizde yapılan seçimler sırasında ‘seçmenlere belirli bir şekilde oy kullanmaları için para ödenmesi ya da özel bir menfaat vaat edilmesi’nin ne sıklıkta gerçekleştiği sorulmuştur. Katılımcıların üçte ikisinden daha büyük bir çoğunluğu bunun sıklıkla olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. Sorunun ikinci kısmındaysa, iş insanlarına ‘seçmenlerin belirli bir şekilde oy kullanmamaları durumunda cezalandırılmakla tehdit edilmesi’nin ne sıklıkta olduğunu sorduk. Bu soruya katılımcıların üçte ikilik kısmı ‘çok seyrek’ ya da ‘hiçbir zaman’ yanıtını verirken, %22’lik bir kesim bunun sıklıkla olduğunu ifade etmiştir.

Şekil 9: Siyasal yolsuzluk

Bölüm 5:

Sonuç ve Öneriler

Gerek iş insanlarıyla gerekse uzmanlarla yapılan anketlerden elde ettiğimiz sonuçlar ülkemizde yolsuzluk algısının son derece yüksek olduğunu göstermektedir.

Anket sonuçlarına göre iş insanlarının çizmiş olduğu tablo genel olarak olumsuzdur. Katılımcıların çoğunluğu (%58) yolsuzluğu 'çok ciddi bir sorun' olarak tanımlamaktadır. Bu, geçen yıllara hemen hemen aynıdır (%57). Sorular ne şekilde formüle edilirse edilsin, yolsuzluk 'çok yaygın' diyenlerin oranı, 'hiç yok' diyenlerin oranından çok daha fazladır. Örneğin, 'KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk var mı' sorusuna 'çok yaygın' diyenlerin oranı %52'yken, 'hiç yoktur' diyenlerin oranı %12'dir. Geçen yıl bu oranlar, sırasıyla %41 ve %15'ti. Bu sonuç IMD skorundaki 5 puanlık düşüşü açıklamaktadır. Buna ek olarak, yolsuzluğun son bir yıl içerisinde azaldığını düşünenlerin oranı sadece %6'yken, arttığını düşünenlerin oranı %33 düzeyindedir.

Su ve elektrik gibi kamu hizmetlerinin sağlanması ve mahkeme kararlarını etkileme, rüşvetin en az rastlandığı alanlar olarak tespit edilmiştir. Bu alanlarda geçen seneye göre çok büyük bir değişik-

lik olmamıştır. İlgili skoru (WEF) belirleyen diğer alanlardaysa bir gerileme söz konusudur. Geçtiğimiz yıl, ithalat ve ihracat işlemlerinde rüşvet hiç yoktur diyenlerin oranı %41'ken bu oran 2020'de %30'a inmiştir. Kamu ihaleleri konusunda da benzer bir kötüleşme gözlemlenmektedir. Geçtiğimiz yıl bu alanda rüşvet hiç yoktur diyenlerin oranı %29'ken bu yıl bu oran %19'a düşmüştür. Bunların sonucunda da WEF skorunda geçtiğimiz yıla göre 3 puanlık bir gerileme söz konusudur.

Her şeye rağmen ülkemizin WEF skoru ortalamasının (47) (Transparency International 2021) üzerindedir. Bu durum elbette olumludur ve takdiri hak etmektedir. Fakat, WEF tarafından sorulmadığı için skor hesaplanmasına katmadığımız, ülkemize özgü alanlarda ciddi sıkıntılar bulunmaktadır. Şöyle ki geçtiğimiz üç çalışmada olduğu gibi, 2020 yılında da, kamuya ait taşınmazların tahsisi ve kiralanması ile teşvikler rüşvetin en yaygın olduğu alanlar olarak öne çıkmıştır. Dahası burada da bir önceki yıla göre ciddi bir kötüleşme söz konusudur. Geçtiğimiz yıl, bu iki alanda, rüşvetin çok yaygın olduğunu söyleyenlerin oranı sırasıyla %46 ve %37'yken, bu yıl bu oranlar %53 ve %46'ya çıkmıştır.

Bu çalışmada, ilk kez, bu soruya devam niteliğinde bir soru kullandık ve iş insanlarına geçtiğimiz bir yıl içerisinde bu hizmetlerden herhangi birini almak için rüşvet vermeleri gerekip gerekmediğini de sorduk. Katılımcıların %12'si bu soruya 'evet' yanıtı vermiştir. 2019 yılında benzer bir soruyu farklı bir çalışma için halka sordüğümüzde 'evet' cevabı verenlerin oranı %7 çıkmıştı (Sonan ve Gökçekuş 2020).

Katılımcılar, yolsuzluktan en fazla siyasetçileri sorumlu tutmaktadır. Başta kamu harcamalarını denetlemekle yükümlü kurumlar olmak üzere, katılımcıların yolsuzluğu engellemesi beklenen kurumsal mekanizmalara olan güveni oldukça düşüktür. Bundan, kağıt üstünde bağımsız olan kurumların fiiliyattaki bağımsızlığının

sorgulanmakta olduğu anlaşılmaktadır.

İş insanlarının anketimize verdiği yanıtları esas alarak, bir önceki yıla göre, yolsuzlukla mücadele çerçevesinde, kurumlara olan güven temelinde genel bir değerlendirme yaparsak durumun az da olsa kötüye gittiğini söylemek mümkündür. Yolsuzluğun saptanmasından cezalandırılmasına kadar giden süreçte yer alan kurumlar, iş insanlarından geçer not almaktan oldukça uzaktadır. Şöyle ki, Soru 12'ye verilen yanıtlara göre yolsuzluğu saptamakla yükümlü mali denetim kurumlarını (Sayıştay, Başbakanlık Denetleme Kurulu, Maliye Teftiş Kurulu) «çok başarılı» bulanların oranı %14'ü geçmemektedir; katılımcıların çoğunluğu bunları çok başarısız bulmaktadır.

İş insanlarının yanıtlarına yansıyan kötümserliği uzmanların yanıtlarında da görmek mümkündür. Uzmanlara göre, son bir yıl içerisinde, ne kurumsal çerçevede ne de uygulamada somut bir iyileşmeden söz etmek mümkündür. Bilakis, genel olarak durumun bir yıl önceye göre değerlendirilmesi istendiğinde uzmanlar bir kötüye gidişe işaret etmişlerdir. Bu, özellikle EIU skorunda somut olarak görülebilmektedir.

Uzmanlarla yapılan bir önceki çalışmada ortaya çıkan şu çarpıcı tespitler geçerliliğini korumaktadır: (1) Kurumsal altyapıda birtakım eksiklikler bulunmaktadır. Bu, şu şekillerde ortaya çıkmaktadır: (a) İlgili konuda yasa yoktur; (b) yasanın uygulanmasını sağlayacak tüzükler eksiktir; ya da (c) mevzuatta yasanın tam olarak uygulanmasını engelleyen boşluklar bulunmaktadır. (2) Kurumsal düzenlemelerde noksanlık bulunmadığı durumdaysa, uygulamada sıkıntılar yaşanmaktadır. Uzmanlara göre, bunun da üç, birbiriyile ilintili, temel sebebi vardır: (a) Personel eksikliği. Bazı kurumlar kendilerine yüklenen görevleri yapabilecekleri sayıda personele sahip değildir; (b) üst kademelere yapılan atamalar son derece siyasallaşmış olduğundan dolayı denetimleri yapmakla ya da yasala-

rı uygulamakla yükümlü olanlar bu görevlerini yapmakta isteksiz davranmaktadır. Bu mevkilerde bulunanlar ya kendilerini atayan siyasi makamlara minnet duyduğu ya da yeniden atanabilme kaygısıyla işlerini layıkıyla yapmamaktadır; (c) işe alımlarda ve terfilerde uygulanan partizanlık bürokrasinin niteliğini kötüleştirmektedir. Bir başka deyişle yolsuzluğu önlemede kilit durumda olan kamu personelinin bir kısmı ehil değildir. Özetlemek gerekirse, yasal boşluklardan dolayı ya da yasaların öngördüğü denetimler yapılmadığı ya da yapılamadığı için kamu kaynakları istismara açık hale gelmektedir.

Kısacası, bu dördüncü çalışmanın sonuçları da daha önceki iki çalışmada olduğu gibi yolsuzluk alanında ülke olarak arzulanan noktada olmadığımızı göstermektedir.

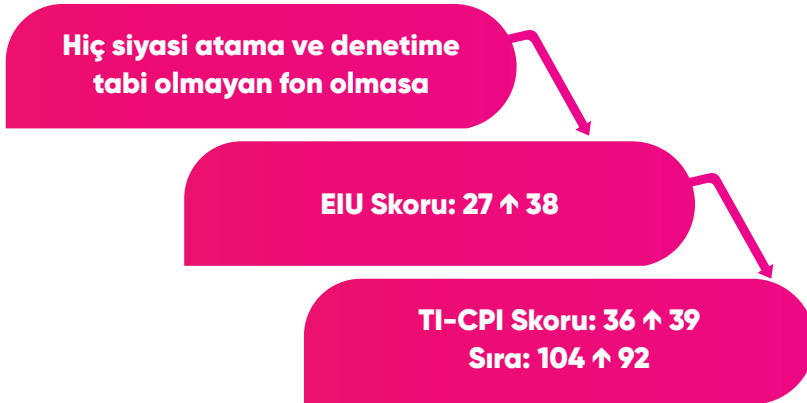
Peki bu durumu değiştirebilmek için neler yapılabilir? Çeşitli kurumsal düzenlemelerle bir ülkedeki yolsuzluk düzeyini düşürmek mümkündür. Daha önceki üç raporda olduğu gibi bu yıl da, aynı, dört somut öneri üzerinde duruyoruz. Bu dört öneri üzerinde ısrarla durmamızın iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, bu konularda kamuoyunda belli bir hassasiyet ve beklenti bulunması, ikincisiyse yapılacak değişikliğin nispeten kolay ve hızlı bir şekilde hayata geçirilebilmesidir. Yapılan önerilerin tamamının uygulanması durumunda, yolsuzluğu önleme anlamında kurumsal altyapımız daha güçlü bir noktaya gelmekle kalmayacak, bunun işareti olarak ülkemizin skoru ve sıralamadaki yeri ciddi bir şekilde yükselecektir.

İlk önerimiz, üçlü kararnameyle yapılan atamalar olarak bilinen, üst düzey mevkilere yapılan siyasi atamaların sınırlandırılmasıdır. Örneğin, her bakanlıkta sadece seçilmişlerle atanmışlar arasında köprü vazifesi görecektir (müsteşar düzeyinde) tek bir atamanın yapılması her hükümet değişikliği olduğunda yapılan ve kamuoyunu çok rahatsız eden toplu müdür değişikliklerinin önüne geçecektir.

Bu, kamu yönetimini daha profesyonel hale getirilmesine yardımcı olacağı gibi kurumsal hafızanın muhafaza edilmesine de katkı sağlayacaktır. Kamuoyunda, kamunun mali denetimine tabi olmayan ödeneklerin bulunduğu algısının ortadan kaldırılmasına yönelik adımların atılması da yolsuzlukla mücadelede önemli bir adım olacaktır. Uzmanlarla yapılan görüşmelerden ortaya çıkan sonuç aslında teknik olarak kamuda mali denetime tabi olmayan herhangi bir fonun bulunmadığıdır. Dolayısıyla burada yapılması gereken yeni bir yasa geçirmek ya da yeni bir mekanizma oluşturmak değil zaten var olan yasaların titizlikle uygulanması ve mali denetim kurumlarının etkin bir şekilde çalıştırılmasıdır.

Bu iki reformun gerçekleştirilmesi durumunda EIU skorumuz 27'den 38'e, bunun sonucunda da TI-CPI skorumuz 36'dan 39'a yükselecektir. Buysa, sıralamada 104'üncü sıradan 92'inci sıraya yükselmemiz anlamına gelecektir.

Şekil 10: Hiç siyasi atama ve mali denetime tabi olmayan fon olmasa skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?

Mal ve borç bildirimini tamamen şeffaf hale getirilmesi de önemli bir adım olacaktır. Benzer şekilde, bilgiye erişim konusunda yapılan düzenlemelerin tam olarak hayata geçirilmesi bizi yolsuzlukla mücadele anlamında çok daha iyi bir noktaya taşıyacaktır. Bu yönde yapılacak reformlar Bertelsmann-SGI skorumuzu 23'ten 45'e taşıırken, TI-CPI skorumuzu da 36'dan 42'ye yükseltecektir. Skordaki bu değişiklik sıralamadaki yerimizi de 104'üncülüğten 78'inciliğe taşıyacaktır.

Şekil 11: Mal bildirimini şeffaf hale getirilirse ve bilgiye erişimle ilgili kurallar tam olarak uygulanırsa skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?

Tablo 8, önerilen dört reformun tek tek uygulanması halinde skorlar ve sıralamanın nasıl değişiklik göstereceğini özetlemektedir. Böyle bir durumda, TI-CPI skorumuz 47'ye yükselmekte, sıralamadaki yerimizse 41 basamaklık bir yükselişle 63'üncü sıraya tırmanmaktadır. Bu skor bizi genel ortalama olan 43'ün 4 puan üzerine taşıdığı gibi, AB ülkeleri Slovakya ve Yunanistan'ın biraz altına, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya'nınsa hemen üzerine yerleştirecekti.

Tablo 8: Önerilen dört reformun uygulanması halinde skorlar ve sıralamadaki yerimiz nasıl değişirdi?

Reform	İyileşme		
	İlgili Skordaki Artış	Genel Skordaki Artış	Sıralamada Tırmanılan Basamak Sayısı
• Hiç siyasi atama yapılmaması (EIU)	+ 11	+ 3	+ 12
• Denetime tabi olmayan herhangi bir fon bulunmaması (EIU)	+ 8	+ 2	+ 10
• Şeffaf mal ve borç bildirimini (SGI)	+ 12	+ 3	+ 12
• Bilgiye erişiminin sağlanması (SGI)	+ 10	+ 3	+ 12
• Tüm reformların uygulanması	+ 42	+ 11	+ 41

Bunlar dışında, yolsuzluğun tespiti ve cezalandırılmasında önemli rol oynayan mali denetim kurumları, başsavcılık, polis ve yargının güçlendirilmesi ve daha bağımsız hale getirilmeleri orta vadede yapılması gereken işler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların gerçekleşmesi için siyasetin gölgesinin bu kurumların üzerinden kaldırılması gerekmektedir.

Toplumumuza bir ayna tutmayı hedefleyen bu çalışmanın yolsuzluğa karşı mücadelede kamuoyuna bir ışık tutması temennisiyle...

Anket Formu (2020)

İyi günler, benim adım ..... Sizi, Lipa Danışmanlık'tan arıyorum. Bu yıl dördüncüsünü yaptığımız Kuzey Kıbrıs'ta 'yolsuzluk algısı' çalışmamız için sizin gibi iş insanlarının görüşlerini öğrenmek istiyoruz.

Yolsuzluk konusunda dünya çapında en fazla tanınan referans kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin her yıl yayımladığı yolsuzluk algı endeksidir. Ülkemiz bu endekse dahil değildir. Bu boşluğu doldurabilmek ve yolsuzluk konusunda kamuoyunda bilimsel bulgulara dayalı bir tartışma yapılabilmesini sağlamak adına iki Kıbrıslı Türk akademisyen tarafından yürütülen çalışma, Alman Friedrich [Fridrih şeklinde okunur] Ebert Vakfı'nın desteğiyle yapılmaktadır.

Verdiğiniz bilgiler kesinlikle gizli kalacaktır. Sizin ya da işyerinizin ismi bu anket ile ilgili hiçbir belge üzerinde kullanılmayacaktır. Ankete katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

Not: Anket şirket yöneticileri ile görüşülerek yapılacaktır!

1. KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk var mı?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	-----------

2. KKTC'de kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	-----------

3. Yolsuzluk ülkemizde ne kadar büyük bir sorundur?

1- çok ciddi sorun	2	3	4	5	6	7-hiç sorun değil
--------------------	---	---	---	---	---	-------------------

4. KKTC'de kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	-----------

5. Sızce bir sene öncesine göre, KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk arttı mı, azaldı mı yoksa aynı mı kaldı?

Azaldı	Aynı kaldı	Arttı
1	2	3

6. KKTC'de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?

	1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
a. İthalat ve ihracatla ilgili işlemler sırasında	1	2	3	4	5	6	7
b. Devletten elektrik ve telefon gibi hizmetleri alırken	1	2	3	4	5	6	7
c. Yıllık vergi ödemeleri	1	2	3	4	5	6	7
d. Kamu ihaleleri ve izinler/lisanslar	1	2	3	4	5	6	7
e. Yargı kararlarını etkilemek için	1	2	3	4	5	6	7
f. Kamu bankalarından kredi alırken	1	2	3	4	5	6	7
g. Kamuya ait arazi ve binaların tahsis ve kiralanması	1	2	3	4	5	6	7
h. Devlet teşvikleri	1	2	3	4	5	6	7
i. Tapu işlemleri	1	2	3	4	5	6	7
j. Gümrük işlemleri	1	2	3	4	5	6	7
k. Şehir planlama	1	2	3	4	5	6	7
l. Yerel yönetim/Belediye hizmetleri							

6b. Son bir yıl içerisinde yukarıdaki hizmetlerden herhangi birini almak için ilgili yetkiliye rüşvet ya da hediye vermeniz ya da bir iyilik yapmanız gerekti mi?

Evet	Hayır	Cevap Yok (okumayınız)
1	2	3

7. Kamu kaynakları bakanlar/yetkililer tarafından kişisel ya da partisel amaçlarla kötüye kullanılıyor mu?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	-----------

8. Aşağıdaki gruplar içerisinde yolsuzluğun ne kadar yaygın olduğunu değerlendirebilir misiniz?

	1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
a. Siyasetçiler	1	2	3	4	5	6	7
b. Üst kademelerdeki memurlar	1	2	3	4	5	6	7
c. Altı kademelerdeki memurlar	1	2	3	4	5	6	7

9. Ülkemizde, kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verebilirliği sağlayan kesin **prosedürler** var mıdır?

Hayır, yoktur	Evet, var
1	2

9b. Eğer yanıt 'evet varsa,': bu prosedürler kamudaki yetkililerin şahsi/özel çıkarları için mevkilerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir?

1 (çok etkilidir)	2	3	4	5	6	7 (hiç etkili değildir)
-------------------	---	---	---	---	---	-------------------------

10. Kamu maliyesinin idaresini denetleyen **bağımsız kurum(lar)** var mı?

Hayır, yoktur	Evet, var
1	2

10b. Eğer yanıt 'evet varsa,': bu kurumlar kamudaki yetkililerin şahsi/özel çıkarları için mevkilerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir?

1 (çok etkilidir)	2	3	4	5	6	7 (hiç etkili değildir)
-------------------	---	---	---	---	---	-------------------------

11. Kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayacak güce sahip **bağımsız bir vargu** var mı?

Hayır, yoktur	Evet, var
1	2

11b. Eğer yanıt 'evet varsa,': bağımsız yargı kamudaki yetkililerin şahsi/özel çıkarları için mevkilerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir?

1 (çok etkilidir)	2	3	4	5	6	7 (hiç etkili değildir)
-------------------	---	---	---	---	---	-------------------------

12. Yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmesi ya da bunları ifşa etmesi gereken kurumlar sizce bu işte ne kadar başarılıdır/etkilidir?

	1-Hiç değil	2	3	4	5	6	7-Son derece başarılı/etkili
a. Sayıştay	1	2	3	4	5	6	7
b. Başbakanlık denetleme kurulu	1	2	3	4	5	6	7
c. Maliye teftiş ve inceleme kurulu	1	2	3	4	5	6	7
d. Ombudsman	1	2	3	4	5	6	7
e. Mahkemeler	1	2	3	4	5	6	7
f. Meclis	1	2	3	4	5	6	7

g. Medya	1	2	3	4	5	6	7
h. Sosyal medya	1	2	3	4	5	6	7
i. Sivil toplum	1	2	3	4	5	6	7
j. Sendikalar	1	2	3	4	5	6	7
k. Başsavcılık	1	2	3	4	5	6	7
l. Polis	1	2	3	4	5	6	7
m. Toplum	1	2	3	4	5	6	7

13. **Su andaki Hükümet yolsuzlukla mücadele konusunda ne kadar başarılıdır?**

1-Hiç başarılı değil	2	3	4	5	6	7-Son derece başarılı
----------------------	---	---	---	---	---	-----------------------

14. **Son iki sene içerisinde dokunulmazlıkları kaldırılan ve yargılanmalarının önü açılan iki milletvekili ile ilgili yargı süreci halen devam etmektedir. Bu süreç sonunda ilgili milletvekillerinin caydırıcı bir ceza alacağını düşünüyor musunuz?**

1-Kesinlikle alacaklar	2- Alacaklar	3-Aladabilirler Almayadabilirler	4- Almayacaklar	5- Kesinlikle almayacaklar
------------------------	--------------	----------------------------------	-----------------	----------------------------

15. **Ülkemizde yapılan seçimler sırasında aşağıdakilerin ne sıklıkta yaşandığını düşünüyorsunuz?**

	Hiçbir zaman	Çok seyrek	Zaman zaman	Sıklıkla	Çok sık	FY/CY
Seçmenlere belirli bir şekilde oy kullanmaları için para ödemesi ya da özel bir menfaat vaat edilmesi	0	1	2	3	4	5
Seçmenlerin belirli bir şekilde oy kullanmalarını durumunda cezalandırılmakla tehdit edilmesi	0	1	2	3	4	5

Seçilmiş Kaynaklar

Abed, G. and Gupta, S. (2002). Governance, Corruption and Economic Performance, (International Monetary Fund, Washington, DC).

Ades, A. and Di Tella, R. (1999). Rents, competition and corruption, *American Economic Review*, 89, pp. 982–993.

Agasso Jr., D. (2013). The “varnished putrefaction” of corrupt Christians. *Vatican Insider*, <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/santa-marta-29582/>.

Bardhan, P. (1997). Corruption and development: A review of issues, *Journal of Economic Literature*, 25, pp. 1320–1346.

BBC. (Feb. 2006). The cost of corruption in Africa, *BBC News*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4723572.stm>.

Blunt, E. (Sept. 2002). Corruption ‘costs’ Africa billions, *BBC News*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2265387.stm>.

Brunetti, A. and Weder, B. (2003). A free press is bad news for corruption, *Journal of Public Economics*, 87, pp. 1801–1824.

Campos, N. F. and Giovannoni, F. (2007). Lobbying and corruption and political influence, *Public Choice*, 131, pp. 1–21.

Choi, E. and Woo, J. (2011). Liberal reform, political corruption, and socioDeconomic impacts in Asia and Eastern Europe, *International Journal of Comparative Sociology*, 52, pp. 181–196.

Chowdhury, S. K. (2004). The effect of democracy and press freedom on corruption: An empirical test, *Economics Letters*, 85, pp. 93–101.

Clarke, G.R.G. and Xu, L. C. (2004). Privatization, competition, and corruption: How characteristics of bribe takers and payers affect bribes to utilities, *Journal of Public Economics*, 88, pp. 2067–2097.

Di Tella, R. and Schargrodsky, E. (2003). The role of wages and auditing during a crackdown on corruption in the city of Buenos Aires, *Journal of Law and Economics*, 46, pp. 269–292.

Dimitrova-Grajzl, V., Grajzl, P., and Guse, A. J. (2012). Trust, perceptions of corruption, and demand for regulation: Evidence from post-socialist countries, *Journal of Socio-Economics*, 41, pp. 292–303.

Ernur, E. (2017). KKTC’de Yolsuzluk Yaygın, *Kıbrıs*, 20 Şubat 2017 (<http://www.kibrisgazetesi.com/ekonomi/kktcde-yolsuzluk-yaygin/12987>)

Gokcekus, O. and Godet. A. (2006). Group dynamics of corruption in public organizations, *Journal of Economic Policy Reform*, 9, pp. 275–287.

Gokcekus, O. and Knörich, J. (2006). Does quality of openness affect corruption? *Economic Letters*, 91, pp. 190–196.

Gokcekus, O. (2008). Is it Protestant tradition or current Protestant population that affects corruption? *Economics Letters*, 99, pp. 59–62.

Gokcekus, O. and Muedin, A. E. (2008). Quantifying corruption by a human capital earnings equation, *International Review of Economics*, 55, pp. 243–252.

Gokcekus, O. and Suzuki, Y. (2011). Business cycles and corruption, *Economics Letters*, 111, pp. 138-140.

Gokcekus, O. and Suzuki, Y. (2013). Intensity of trade with the EU and corruption in Africa, *Journal of Economic Integration*, 28, pp. 610–630.

Gokcekus, O. (with K. Bengyak). (2014). *Peculiar Dynamics of Corruption: Religion, Gender, EU Membership, and Others*. Singapore: World Scientific.

Gokcekus, O., Muchova, E. and Brincikova, Z. (2015). Level and quality of openness and corruption in the ECA countries, *Applied Economics Letters* 22 (16), pp. 1340-1344.

Gokcekus, O. and Sonan, S. (2017). Political contributions and corruption in the United States. *Journal of Economic Policy Reform* 20 (4): pp. 360-372.

Gokcekus, O. and Ekici, T. (2020) Religion, Religiosity, and Corruption, *Review of Religious Research* 62: pp.562-581.

Gokcekus, O. and Schneider, F. (2020) Are Shadow Economy and Corruption in US States Substitutive or Complementary? An Empirical Investigation, *Sosyoekonomi* 28(46): pp. 11-23.

Gökçekuş, Ö. ve Sonan, S. (2018). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2017*, Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö. ve Sonan, S. (2019). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2018*, Friedrich Ebert Stiftung.

Gökçekuş, Ö. ve Sonan, S. (2020). *Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu: 2019*, Friedrich Ebert Stiftung.

Gorodnichenko, Y. and Peter, S.K. (2007). Public sector pay and corruption: Measuring bribery from micro data, *Journal of Public Economi-*

cs, 91, pp. 963- 991.

Gupta, S. and Alonse-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance*, 3, pp. 23–45.

Hessel, M. and Murphy, K. (2004). Stealing the state, and everything else: A survey of corruption in the postcommunist world, Transparency International Working Paper.

Johnston, M. (1997). Public Officials, Private Interests, and Sustainable Democracy: When Politics and Corruption Meet, (Peterson Institute for International Economics, Washington, DC).

Kaufmann, D. Hellman, J Jones, G., and Schankerman, M. (2001). Measuring governance, corruption, and state capture: How firms and bureaucrats shape the business environment in transition economies, World Bank Policy Research Working Paper No. 2312.

Kaufmann, D., Kraay, A., and Mastruzzi, M. (2006). Measuring corruption: myths and realities, Development Outreach (World Bank, Washington D.C.).

Kaufmann, D., Kraay, A., and Mastruzzi, M. (2010). The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues, World Bank Policy Research Working Paper No. 5430.

Klitgaard, R. (1998). International cooperation against corruption, *Finance and Development*, 35, pp. 3–6.

Klitgaard, R. (2000). Subverting corruption, *Finance and Development*, 37, pp. 2–5.

Knack, S. (2006). Measuring corruption in Eastern Europe and Central Asia: A critique of the cross-country indicators, World Bank Policy Research Working Paper No. 3968.

Knack, S. and Kisunko, G. (2011). Trends in Corruption and Regulatory Burden in Eastern Europe and Central Asia, (World Bank, Washington D.C.).

Lambsdorff, J. (2003a). How corruption affects productivity, *Kyklos*, 56, pp. 457–474.

Lambsdorff, J. (2003b). How corruption affects persistent capital flows, *Economics of Governance*, 4, pp. 229–243.

Lambsdorff, J. (2003c). Transparency International corruption perceptions index, in Transparency International, *Global Corruption Report 2003*, (Pluto Press, Berlin), pp. 262–265.

Lambsdorff, J. (2007). *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence, and Policy*, (Cambridge University Press, Cambridge).

Lambsdorff, J., (2008). Transparency International 2007 corruption perceptions index, in Transparency International, *Global Corruption Report 2007*, (Cambridge University Press, Cambridge), pp. 296–302.

Lipset, S.M. and Lenz, G.S. (2000). Corruption, culture, and markets, in Harrison, L.E., Huntington, S.P. (Eds.), *Culture Matters*, (Basic Books, New York).

Mauro, P. (2004). The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth, IMF Staff Paper 51, (International Monetary Fund, Washington, D.C.).

Mukherjee, R. and Gokcekus, O. (2004). Gender and corruption in the public sector, in Transparency International, *Global Corruption Report 2004*, (Pluto Press, Berlin) pp. 337–339.

Nottebaum, D. and O. Gokcekus. (2013). Enlargement and corruption in the EU: a race to bottom or top?, in eds. Stancetic, V. and Jovanovic,

S.M., *History and Politics in the Western Balkans: Changes at the Turn of the Millennium*, (Center for Good Governance Studies: Belgrade), pp. 184–213.

Olken, B. (2007). Monitoring corruption: Evidence from a field experiment in Indonesia, *Journal of Political Economy*, 115, pp. 200–249.

Reinikka R. and Svensson, J. (2004). Local capture: Evidence from a central government transfer program in Uganda, *Quarterly Journal of Economics*, 119, pp. 678–704.

Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*, (Cambridge University Press, Cambridge).

Sandholtz, W. and Koetzle, W. (2000). Accounting for corruption: economic structure, democracy, and trade, *International Studies Quarterly*, 44, pp. 31–50.

Schleifer, A. and Vishny, R. (1993). Corruption, *Quarterly Journal of Economics*, 108, pp. 599–617.

Sonan, S. ve Gökçekuş, Ö. (2020) Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Barometresi.

Svensson, J. (2005). Eight questions about corruption, *Journal of Economic Perspectives*, 19, pp. 19–42.

Tanzi, V. and Davoodi, H. (1997). Corruption, public investment, and growth, *IMF Working Paper No. 97/139*.

Transparency International. (2004). *Transparency International Global Corruption Report 2004*, (Pluto Press, Berlin).

Transparency International. (2006). *Transparency International Global Corruption Report 2006: Health*, (Pluto Press, Berlin).

Transparency International (2021). *Corruption Perceptions Index*

2020, <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>

Treisman, D. (2000). The causes of corruption: A cross-national study, *Journal of Public Economics*, 76, pp. 399–457

Treisman, D. (2007). What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national research? *Annual Review of Political Science*, 10, pp. 211–44.

World Bank. (2000). *Anticorruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate*, (World Bank, Washington D.C.).

World Bank. (2013). Corruption is “public enemy number one” in developing countries, says World Bank Group President Kim. World Bank, <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/12/19/corruption-developing-countries-world-bank-group-president-kim>.

